

Рінальдо Рінальдіні

СТРАШНИЙ ПРОВДИР РОЗБІЙНИКІВ

—><—

Романтичне оповіданє з минулого столїтя.

—><—

Цїна 25 центів.

Вінніпег, 1916.

НАКЛАДОМ РУСЬКОЇ КНИГАРНІ.

З Народної Друкарні, 901-3 Мейн ст.

Рінальдо Рінальдіні

СТРАШНИЙ ПРОВДИР РОЗБІЙНИКІВ

—><—

Романтичне оповіданє з минулого столітя.

—><—

Ціна 25 центів.

ЗБІРКА
ІВАНА ЛУЧКОВА

Вінніпег, 1916.

НАКЛАДОМ РУСЬКОЇ КНИГАРНІ.

З Народної Друкарні, 901-3 Мейн ст.

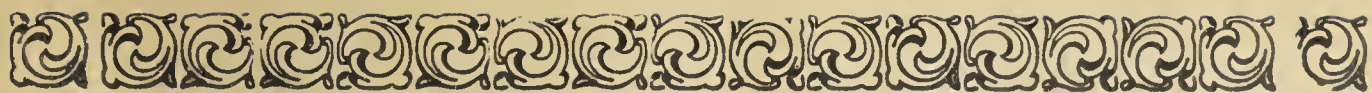
THE UNIVERSITY OF CHICAGO

LIBRARY

1900

1900

I.

Серед темної, лиш скупю великим вогнем розсвіченої ночі, сиділа шайка дивачно убраних мужчин. Оподалік стояв опертий о пень дерева сильний мужчина; його горда постава як також сміло блискаючі очі свідчили, що був чимсь вищим від тамтих людей. Сим мужчиною був ніхто інший, лиш славний розбишака Рінальдо Рінальдіно. Був він сином визначних і багатих родичів із стародавньої римської родини. Сильно збудований, з незвичайними прикметами, зраджуючими ся що в дитинстві, бистротою ума, вихований був в одного пастира, не знаючи о своїм походженю ні назвиску. Початкові науки побирав від одного законника. Однак чабановане сприяло ся в коротці Рінальдови; полишає отже місце свого виховання і кидає ся на дорогу розбишацтва, не думаючи о будучности. Нездарне правительство в тогочасних землях італійського пановання було причиною, що такі смільчаки як Рінальдо Рінальдіно і Фра Діяволо, зібравши коло себе шайку волоцюг, нападали з ними в лісах на переїзджаючих подорожних, рабували їх а натрафивши на який небудь опір, без милоседея мордували. Навіть міста не були від їх нападів вільними.

Рінальдо зірвав всі вузли, вяжучі його з суспільством, став на чолі розбійників і зістав від них вибраний вождом. Призадумуючи ся однак над своїм ремеслом, жалувал часто, проклинаючи себе і своє призначенє. Не в силі вже цофнути ся, постановив чинити тільки доброго, кільки було в його можности. В огиднім своїм ремеслі вславив ся він не один раз яко мститель несправедливости і гонору, добродієць покривджених і т. д.

Коли одного вечера Рінальдо поміж товаришами роздумував над своєю долею, надійшло кількох з банди, між ними і товариш Джіроламо, звіщаючи йому, що під командою Алгаверда, здобули три мули обладовані пачками якогось не-

аполітанського князя. Джіроламо відтак додав: — Алтавердо посилає тобі також отсю шкатулку, котру знайшов при поділі здобичи.

Рінальдо отворив її і знайшов у ній портрет законниці незвичайної вроди і відбитку молодого чоловіка в мундурі. Надійшов також небавком Алтавердо з численним відділом. Розставлено шатра і розложено вогонь. Одні танцювали, другі грали в карти, інші їли або проходилися. Рінальдо промовив до підвладних опришків:

— Товариші! Я постановив вирушити в альбанські гори; сьогодні вечером станете в долині коло каплиці св. Джакома, завтра в полудне в горах Дея Чіра. Як лиш мій плян здійснить ся, — скористаємо багатом.

Між опришками зчинив ся радісний оклик; небавком всі були приготовані до походу. Сам знова добре уоружений Рінальдо подав ся з двома товаришами стежкою до малої хатини, де знайшов сивенького як голуб старця, який викопував корінці. Був то пустельник знаний в околиці під назвиськом брата з гори Ориольо. По взаємнім поздоровленню промовив до нього Рінальдо: »Шукаю тебе, щобим міг в тебе випочити і підкріпити ся«.

Старець відрік: — »Як тебе моя бідна і нужденна страва задовольнить, сейчас приймаю тебе з охотою«.

Рінальдо подякував і подав ся до хати. Увійшовши до хати, знайшов себе в чистій кімнаті, заосмотреній в найпотрібніші домашні річи. На столі лежала біблія і круцифікс, а біля нього недокінчена панчоха. Сю панчошу старець сховав і вийшов. Опісля вернув з запаленою ліхтарнею, поклав на другий столик хліб, масло і сир, а Рінальдо поклав фляшку вина. Рінальдо почав смачно заїдати попиваючи вином, враз з старцем. Біля комнати знаходила ся спальня старця. Рінальдо закріпив в ній на стіні два олійні образи, представляючі сі самі особи, котрі бачив в сій дарованій шкатулці. Вид сей, як і недокінчена панчоха дуже занепокоїли Рінальда. Він спитав ся про се Доната (так називав старець) котрий відповів, що недокінчена панчоха належить

до вихованиці сусідного огородника, молоді і гарної дівчини, котра його часом відвідує, щоб поговорити з ним о святих річах.

В тім перервав їхню розмову наглий гамір і ковтане до дверей. Рінальдо сховав ся поспішно до комірки. Донато отворив двері; до комнати увійшло шість уоружених людей. Зажадали вони від старця гроший. Донато віддав їм малу торбинку мовлячи: »Ось моє ціле майно!«

Опришки відтак відкинули данину і рішили бити старця так довго, доки не признасть ся про гроші, які має та не видасть їм всі. Уже мали брати ся до діла, аж нараз з комірки вийшов Рінальдїно, розбійники пустили старця і крикнули з перестрахом:

— Біда нам, то наш вожд!

Рінальдо заревів грімким голосом:

— Драби! хто перший намовив вас до того підлого злочину?!

— Павло нас намовив! — відозвав ся один з опришків.

Рінальдо вистрілив до нього і ранив його в рамя; розбійники віддалили ся на розказ вожда окрім раненого. Рінальдо сидів потім ще довго задуманий, поки його сон не змерив. Збудило його доперва сходяче сонце і спів пташок. Вийшов з хати і заледво кілька кроків поступив, стрітив сю симу дівчину, котру бачив перед кількома днями, збираючу ягоди. Заледви з нею зачав розмовляти, як запримітив товариша Чінця, котрий скрадаючи ся корчами, давав якісь знаки. Дівчина, на імя Аврелія, подала ся до хати пустинника, а Рінальдо перейшов нерадо до товариша, котрий прийшов по нього щоби своєю повагою стлумити замішане, яке в його банді зчинило ся. Причиною сього замішання був напад на хату Доната. Павло лежав звязаний на землі і благав тихим голосом о прощенє. Рінальдо хотів тримати ся права і на смерть його укарати, аж доперва по усильній просьбі товаришів простив йому і сказав: »Дарую сим разом вину Павлови, але повторяю: біда тому, котрий би чогось подібного другий раз допустив ся!« За се Павло і його товариші

дадуть покривдженому старцеві дві бочки вина і пару овець. Видавши опісля розказ, Рінальдо подав ся до хатинки Доната. Не застав там вже Аврелії, але сейчас о ній з старцем почав бесіду.

— Вона сьогодні поїде до кляштору, — говорив Донато — вже її в своїм життю більше не побачиш.

На сю вістку мов божевільний Рінальдо заголосив: »Ох, я нещасний, всі бажання мого серця, котрі мали на цілі поліпшене своєї долі, обернули ся в ніщо. Вона мала зістати женою шляхотного, а не розбійника; я хотів завернути ся на правдиву дорогу, вернутись до людської суспільности, благодати, о прощення і вміти його одержати«.

— Учини вперед одно! — відповів старець, — а потім очікуй другого; я наклонив до сього Аврелію з переконання і зобовязку. Очікую кожної хвилі гостий і для того прошу тебе щобись опустив мою хату. — Вимовляючи сі слова поглянув старець на оба портрети.

— Чи сі портрети: мужчина в мундурі і дівчина в строю, представляють законників? — спитав Рінальдо.

Коли старець головою кивнув на знак potwierдження, додав:

— Віддай сі портрети сьому панови. Мабуть мої люди скривдили тих двоє людей, рад бим їм служити як би вдало ся!

В тім увійшов князь Деля-Роцела, сусід огородник і двох селян. Князь удекорований хрестом малтанського кавалера, поглянув бистро на Рінальда і прошептав: »Без сумніву він є тим самим незнакомим, о котрім мені сьогодні Аврелія говорила«. Князь спитав його о назвиско, освідчаючи, що в Фльоренції жив з ним в однім товаристві і знав його під іменем марґрафа Пеполі.

— Коли так, то довідаєш ся о моім імені — відрік Рінальдо. — Я є Рінальдо Рінальдїно. — Сказавши се, віддалив ся в мить.

В дорозі здибав ся з післанцем від Чінця, котрий йому доніс, що під горою розложило ся численне товариство по

частин уоружене. На сю вістку очернив собі Рінальдо твар і руки, перебрався з товаришом в стрілецький мундур і подався з стрільбою на рамени просто під гору.

— Добрий вечер, панове! — промовив до них Рінальдо.

— Я є лісничий з Корцини і повертаю з помічником до дому.

— Є нас кількох — озвався один — і чатуємо на кошовну звірину. Рінальдо перебуває в цих околицях, а ми хотіли би одержати надгороду, котру за його голову призначено.

— Дивує мене не мало, — засичав Рінальдо — що ви відважили ся тут зайти; Рінальдо є чоловіком відважним і має багато товаришів.

Потім оповідано собі в товаристві о різних штучках Рінальда; одна жінщина освідчила, що охотно хотіла б з ним здибати ся. На се сказав Рінальдо: »Щож би на се пані сказала, наколиб в сій хвили Рінальдо несподівано зявив ся і так як ось показую, лівою рукою пістолет до пані, а правою до пана грудий приложив, його знов помічники на решту людий напали, колиб він закликав: Віддайте мені ваші брилянти і сто дукатів — я є Рінальдіню!«

Рінальдо представив все те так вірно, що жінщини голосно закричали а пан відізвав ся:

— На Бога, пане лісничий, не жартуйте собі!...

— Я не жартую! — гримнув Рінальдо — віддайте мені сейчас все те, чого я зажадав, в противнім разі всі погинете!

По відобраню жаданих річий дав їм Рінальдо карту безпеченства, кажучи: — Бажали ви собі, щоби вам Рінальдо зробив штучку, — бажанє ваше сповнене; — Рінальдо остається у вашій памяті!

Незадовго по тім зістав Рінальдо з товаришами окружений численним військом. Перший відділ стерши ся з опришками за першим разом зістав розбитий, однак в сю мить показав ся знова другий відділ, який складав ся майже зі сорок п'ятьдесять людий. Рінальдо кинув ся на відділ з найбільшою відвагою. Розпочала ся страшна різанина; товариші

Рінальда доказували чудес героїства, але більшість віднесла перемогу і половина їх лягла на місці, друга дістала ся на неволю. Рінальдови пощастило ся втечи за границю сусідньої держави, де, діставши ся до найближшого ліса, знеможений впав майже без притомности на землю. Около полудня пробудив ся він і голодний, спрагнений йшов глибше в ліс. Ї дорожці стрів селянина, від якого купив живности. Нарешті дійшов до мурів старого замку і там заночував. Другого дня около полудня почув людські голоси а по хвили узрів зближаючу ся банду циганів. Приблизив ся до нього циганський вожд й закликав:

— Гей паничу! Здає ся мені, що ти є Рінальдано або одним із його банди.

— Драбе! — гукнув Рінальдо — повтори се ще раз, а певно живий не вийдеш. Я є лісничий сього ліса, отже жадаю від вас виказати ся з пашпортами; маю розказ о них питати таких як ви волоцюг.

— Пане лісничий! — відозвала ся якась жінчина, — посмакуйте отсеї горілки, дам за дармо.

— До чорта! — гукнув Рінальдо, вихиливши повну порцію; — хочу мати ваші пашпорти.

— Маріє! закликала, — дай но панови кавалок пирога!

— Ах, яке то гарне дівча! — відізвав ся Рінальдо — де ви її вкрали?

— Боже заховай! — скрикнула жінка — то є християнське дитя, числить літ заледви сімнайцять — повірено її нашій опіці.

— Се дівча є моє! сказав Рінальдо — маєте за неї два дукати і анї слова більше; стережіть ся лиш міліції. Забравши зі собою дівча, відійшов.

Марія будучи спокійна і сумовита вradувала ся, що її з рук Циганів увільнив.

— Пане! — защебетала Марія до нього — буду чесною, побожною і зістану у вас, сподію ся, що не візьмете мені се за зле.

Ся мова тронула його до глибини душі.

— Не знаєш, з ким говориш, бідна дівчино, я не є лісничий, але Рінальдо Рінальдїно!

— Боже! — Марія крикнула і на пів омліла зі страху.

— Не бій ся мене, я тебе віддам Циганам.

— Не чини сього! — закликала благальним голосом — ким би ти не був, зістану при тобі, бо для мене ти показав ся незвичайно великодушним.

На се відповів врадуваний Рінальдо:

— Бажаю від тепер зістати порядним чоловіком. Тут недалеко в звалищах будемо через якийсь час мешкати, поки посканські жовніри (котрі судять напевно, що мене забили) сих сторін не опустять. Потім пошукаємо місце де є закопані гроші, а хотяй би лише часть з них знайти, будемо мати добре жите.

В кілька днів пізнійше заявив Рінальдо зібраним товаришам, що задумує їх полишити на якийсь час в цілі перевідання ся що то о них говорять в околиці Фльоренції.

Здавши опісля начальство на Алтаверда, вистроїв ся по панськи, досїв хорошого коня і пустив ся в дорогу з Марією — перебрану за льокая. По дорозі вступили до хати старця.

— Я рішив покинути розбійниче ремесло. — Задумую перенести до иншого краю і там проводити чесне і спокійне жите, вперед однак просив бим тебе о гостинність.

Донато поблагословив його замірови і прийняв його щиро. Пізнійше довідав ся від нього Рінальдо, що Аврелія є дочкою законниці, котрої портрет в Доната висїв і князя Роделі і що вона вже замужною.

Рінальдо відкопав свої скарби, купив собі в Бенедето бричку і пару мулів і виїхав в далеку подорож, яко граф Далброге, в товаристві льокая Розета (так назвав Марію). В Цазенї застав співака, який на публичнім місци під шатром співав про Рінальда. Зібрані люди слухали його з увагою. Рінальдо втиснув ся між товпу, станув біля шатра і рівнож прислухував ся його пісні, котра закінчила ся о смерти Рінальда. Скінчивши, зняв співак капелюк й промовив:

—Христіяни, помолім ся за душу Рінальда!«...»

Рінальдо вдавши ся з людьми в розмову, чув о собі найріжнородійші річи; всі тішили ся, що Рінальдо загинув.

Небавком стрінув ся Рінальдо з малтанським князем. Змішало його се; по хвили одначе зблизив ся до нього й промовив:

— Розкажуй мені, я є в твоїх руках!

Одначе князь не думав переслідувати його. Розійшли ся спокійно. Рінальдо спродав бричку і мули і подав ся в гори Апеніни. Там стрітив 80 своїх людей під проводом Чінця, котрий його просив, щоб поворотом обняв начальство. Рінальдо згодив ся на се і зачав розглядати ся по околиці. Побачивши оподалік якийсь замок, перебрав ся по стрілецьки і подав ся до нього. До замку припірає незвичайно гарний город. Рінальдо зблизив ся до альтани, в котрій побачив переходячу жінчину. Була то Аврелія. Оповіла вона йому, що була женою властителя замку і не кохаючи його, з примусу лиш руку йому подала. Рінальдо освідчив ся їй, що с графом Далброге і що з її батьком, а своїм приятелем, не давно в Цазені розмовляв. Тепер доперва молода і нещаслива невіста визнала йому, що є дуже нещасливою, бо муж негідно її трактує, і що тримає в замку коханки, котрі її у всякий спосіб докоряють.

—Графе! — заголосила на шів плачливим голосом Аврелія, — повір мені, що такого життя дальше стерпіти не можу бо вже нощу на тілі сліди обходження ся зі мною негідного мужа. Муж мій окружений шулерами і авантюристами, котрі від нього видурюють гроші; але, мій Боже, ось і він з ними надходить.

Коли барон з товаришами зблизив ся, промовив до нього Рінальдо:

— Тішу ся пане бароне, що маю честь побачити сас особисто. Князь, тесть ваш, поздоровляв вас через мене і доносять, що тут самий небавком приїде. Я є його приятелем зву ся граф Далброге.

Небавком опісля поріжнили ся оба в розмові о жінці барона. Рінальдо повернув гнівний до своїх людей, забрав їх

з собою і видав розказ до здобуття замку. Всі мали виступити з настанєм ночі. Рінальдо пішов з кількома товаришами до замкових воріт і потягнув за здвінок. Вийшов слуга, котрого він сейчас злапав і віддав людям Алтаверда. Потім обсаджено всі переходи, службу забрано до неволі без найменшого опору і втято ливну від дзвінка. Опісля дійшов Рінальдо з трома товаришами тихенько по сходах аж до кімнати, в котрій барон з товаришами весело бенкетував, підчас коли Аврелія, пані дому, виставлена на шутки, слезами заливалася.

— Ось я є, мої панове! — гукнув Рінальдо, вступаючи до кімнати — передовсім з тобою, пане бароне, маю кілька слів до говорення.

— Гей, служба! — заверещав, сміючи ся барон, — ходіть но зробити рахунок з паном графом!

Рінальдо вхопив першого зі слуг за барки, і добувши пістолет вистрілив ним до гостей і гукнув грімким голосом: »Перший, котрий з місця рушить ся, згине! Дрожіть нуждарі! Знаєте, хто я є? — Я є Рінальдо Рінальдінно!«

По сцені переполоху, коли увійшли люди Рінальда, промовила до нього Аврелія: »Се ти є, страшний чоловіче? Ти мене хочеш увільнити? Покажи ся рівнож великодушним, не надуживай своєї сили і кажи мене відвезти до кляштору«.

Рінальдо її се приобіцяв і сказав до товариша Севастіана: Сього невірника, котрий сміє називати ся мужем Аврелії, бийте до крови; його товаришів перепустіть через нагайки; не забувайте також о коханках. Замок можете зрабувати, лиш не спалити«.

Відтак сів на коня і відвіз Аврелію аж до кляштору св. Кляри, в котрім її мати знаходила ся. При пращаню вложив її перстень на палець і промовив: »Авреліє, будь щасливою від мене«.

До Рінальда доходили непокоюючі вісти, відносячі ся його банди; много з його товаришів попало в руки тосканських драгонів і уряд зачав уживати енергічних средств проти розбійників. Марію післав Рінальдо з розказом до пустельника Доната. В кілька днів пізнійше постановив Рінальдо удати ся до Неаполю. В дорозі стрітив кількох товаришів, котрих

відослав до Чінця. В Анконі застав усі вулиці заповнені людьми, котрі зглядали ся як бито публично давнійшу Амазонку його банди Фльорилію. На вид бувшого вождя закликала умучена жінщина:

— Рінальдо, ратуй мене!

— Там є Рінальдо Рінальдіно! — розлягло ся серед товпи людей і вмить вартові з витягнутими шаблями кинули ся до Рінальда, котрий з найзимнійшою кровію пірвав за рамя побіч стоячого хлопця і кинув його сторопі кликнувши: »Ось є Рінальдо Рінальдіно«. Рінальдо тим часом йшов.

По сій пригоді прибув Рінальдо до Неаполю, де під іменем Графа Мандохіні зачав бувати в товариствах. Окремо звернув на себе його увагу чоловік, котрого прозвано корсиканським капітаном. Сей капітан приблизив ся раз до Рінальда і сказав: »Даремне стараєш ся укрити і маскувати; знаю я тебе досконало!«

— Як то ви мене, знаєте, за кого ви мене маєте? — спитав Рінальдо.

— За чоловіка, котрий, як суджу, є на дорозі до поправки! — відповів капітан віддаляючи ся скоро.

В місяць пізнійше по сій пригоді увійшла до мешканя гарна, молода дівчина і віддала йому карточку, запрошуючу його до одної жінщини, котра мала його очікувати в костелі св. Вавра. По відході дівчини прийшов до нього корсиканський капітан і сказав: Рінальдо, ти не підеш завтра до костела св. Вавра«.

На другий день принесла знова ся зама дівчина карточку з підписом »Аврелія«, запрошуючу його наново на сходини. Рінальдо поцілував карточку, дав дівчині кілька дукатів і сказав: »Як лиш жити буду, прибуду з певністю, хочай би ціле пекло в дорозі стануло...«

Тут зявив ся знову капітан і відраджував йому тих сходин.

— Слова дотримаю! — сказав Рінальдо.

Прибувши однак другого дня рано до костела, Аврелії не застав. На відході стрітив сю молоду дівчинку, котра його

го запровадила до мешканя своєї пані. Рінальдо впав до ніг Аврелії, цілував її руки і закликав в розчарованню: »Чи то ти є дійсно?«

— Я є Аврелія, — відповіла жінчина, але не тою за котру ти мене маєш, графе.

З початку не мало обійшло Рінальда, що не стрітив свого ідеалу; але по хвили опам'ятавши ся зачав провадити оживлену розмову. В короткім часі заключено любовні зносини; серед найсолодшої сцени увійшов до покою прислоненого тяжкими заслонами корсиканський капітан і змірявши грізним поглядом Рінальда, засичав до Аврелії, що закривала собі очі руками зі встиду і страху: »Невірна, вирікаю ся тебе, віддай мені мій перстень і виноси ся сьогодні з цього дому!«

Дрожаючи з перестрахи, віддала йому Аврелія знятий з пальця перстень; а гість відійшов з погрозою на устах.

— Що то має значити ся? — запитав Рінальдо, — той чоловік знає мої найглубші тайни і може мене погубити.

— Не лякай ся його, — відрікла Аврелія — є він дійсно багатий і мстивий, але не зрадник — инакше утопила бим йому сейчас той штилет в його серцю.

— Авреліє! — закликав Рінальдо, — ти є страшною!

— Не для тебе! — перервала гарна жінчина, — тебе моя любов вибрала, коли тимчасом капітан самий мені накинув ся.

Говорячи се, зняла Аврелія сама перстень з пальця Рінальда і додала:

— Пута наложені з власної волі не тиснуть!

По тім розійшли ся обоє.

В кілька днів пізнійше приплив корабель до пристани. Рінальдо приглядав ся на березі висідаючим подорожним. Нагло учув, що його хтось стискає. Була то Марія, перебрана по мужеськи. Рінальдо запровадив її урадуваний до свого мешканя, де довідав ся, що Марія привезла йому з собою більшу часть закопаних ним скарбів. Рінальдо подякував її за вірність і привязання для себе, прирікаючи, що від тепер вже ніщо більше не розлучить.

Заледви утомлена Марія заснула, появила ся знова та сама гарна дівчина з листом від своєї пані, котра тепер Олімпією назвала ся, налягаючи на нього, щоби з нею сейчас пішов! Рінальдо пішов за дівчиною, слубуючи собі в дусі, що се послідний раз учинить. Олімпія перепроводила ся уже до нового мешканя. По першім обяві горячих любовних зносин, Олімпія наляла дві шклянки вина і промовила: »Пю за твоє здоровлє«!

В сю мить увійшла до комнати якась замаскована особа, а подавши Рінальдови карточку віддалила ся з поспіхом. Рінальдо вичитав на картці сі слова:

»Рінальдо, знаходиш ся в небезпеченьстві«!

Уражений сею вісткою попрощав Рінальдо Олімпію прирікаючи відвідати її завтра. Заледви переступив пороги свого мешканя, як знов увійшла ся сама замаскована особа. Рінальдо спитав хто се є, а ся, знявши маску відповіла:

»Твій добре знакомий Людовіко!«

Рінальдо намовив його, щоби поїхав до Калябрії і звербувавши там охотників скріпив ними банду Чінця.

Коли йому Рінальдо в тій ціли вичислював гроші, пробудила ся Марія і прикликавши до себе коханка, благала його зі слезами в очах, щоби Людовіка і всіх сього рода людей уникав, а для себе з нею в інших краях захисту пошукав. Рінальдо упевнив її, що се учинить, а тепер лиш до часу мусть догаджувати таким людям як Людовіко. Поцілувавши її опісля і припнявши шпаду до боку, пішов до костела св. Лаврентія, де незамітний з-поза філяра бачив як Олімпія в товаристві якогось мущини з костели вийшла. Пішов же він слідом за ними аж до одного дому і виправивши бурливу сцену мущині, з котрим був Де ля Торо (згадав йому о нїм вже Людовіко) зажадав від Олімпії звороту свого перстень.

— І осьім! — відповіла вона холоднокровно, — ось тут і маєш твій перстень, пане графе; виплати мені однак сто дукатів, або мені хто инший заплатить за твою голову, страшний всжде розбійників!

— По гроші можеш післати свою служницю! — відповів Рінальдо.

—Тіфу! — кінчила Олімпія — до чого то нас може допровадити жадоба золота, мене до зради тебе до розбою, а тисячі інших людей стручає з неба до пекла. Знакомість з князем Де ля Торе — говорить Олімпія — завязала я в тій ціли, щоб тебе забезпечити і о скільки можности ратувати; тепер вже квіта з нами!

В повероті до мешканя стрітив Рінальда корсиканський капітан, котрий зачав його просити о позичку 2,000 дукатів. На се відповів Рінальдо: »Тішить мене се, що такою дурничкою буду міг сповнити часть мого довгу зглядом тебе, але по сі гроші хиба завтра прийдеш, бож при собі не маю цілої квоти.«

Капітан подякував з гори і обіцяв прийти.

Повернувши до мешканя, застав Рінальдо Людовіка, розмовляючого з Марією.

— Добре, — сказав він до нього — що тебе тут застаю. Поручаю твоїй опіці се дівча і з злоотом скриню, а я самий утікаю з міста для уникнення небезпеки, бо мене в пристани питали о паспорт; стрітимо ся знова в Цазені.

Перебравши ся опісля за пустельника, приправивши собі фальшивий ніс і заосмотривши ся в дукати, попрощав ся Рінальдо з Людовиком і розпливаючою ся в слезах Марією, удав ся по тім піхотою до міста Салерно, а з відтам дійшов аж до Клермонте. В малім ліску стрінув ся Рінальдо з Чінцем і його товаришами. Коли Рінальдо оновів йому про всі свої пригоди від часу розстаня, сказав до нього Чінцо:

»Повір мені, Рінальдо, не надаємо ся до товариства інтелігентних людей. Жиймо ліпше в відлюдних горах і лісах, а утікаймо перед замешкалими містами. Моя банда числить тепер 80 хлопців і я відступаю тобі начальство.«

Рінальдо не хотів на се пристати, лиш просив його, щоби йому вільно було під його опікою як пустельникови провадити далше жите. Чінцо розсміяв ся з його постановлення, запровадив його до руїн одного замку і сказав: »Нехай же буде твоєю пустинею, випічни троха і покріпи ся. Ти є завсїди як до тепер нашим вождом«.

По кількох днях прибуло кілька опришків з Марією. за ними Людвіко в кайданах.

— Чому ти закований в кайдани? — запитав Рінальдо.

Тому — відповів Людовіко — що я зрадив тебе в Неаполю корсиканському капітанови. Мучить мене за те совість, прошу тебе, укарай мене.

— Дарую тобі, Людвіко! — відрік Рінальдо — завдяки тобі, Марія і скарби мої уратовані. Подай мені твою руку; сподіюся, що мене вже в будучности не зрадиш.

Людвіко поцілував руку Рінальда, і поновив присягу вірности. Все пішло в непам'ять; а Рінальдіві віддавав ся солодкій розкоши в обняттях Марії.

Небавком по тім почуто недалеко відголос бубнів і стрілянина; то Чінцо бив ся з військом, котре його змусило до відвороту з великими зі своєї сторони стратами. Рінальдо прийшов йому в поміч зі своїми опришками, кинув ся на неприятеля і примусив його до утечі. Нагло впало на Рінальда кілька гранатів відтяли його відтоваришів. Рінальдови зломилася шабля, постолети були повистрілювані, всі товариші полягли при його очах — мусів піддатися. Зв'язаного двох драгонів всадили його на коня і завезли до поблизького замку. Тут вкинуто його до темної в'язниці. Змучений уснув. Снила ся йому Марія. Здавалось йому, що двері отворяються. Протер очі і побачив якусь жінчину зближаючу ся до нього; пізнав в ній Олімпію і заридав: »Чи то ти є Олімпіє і чого можу від тебе сподіватися?«

— За ошукство благородности! — відповіла Олімпія. — Дай мені за поруку, щось мені винен жите, а будеш уратований. Знай о тім, що знаходиш ся в замку Деляторе! Випроваджу тебе з отсеї в'язниці; на дворі чекає тебе слуга з осідланим конем. Запровадить він тебе до пристани, там всядеш на парохід, котрий тебе завезе до Месини, де під прибраним іменем кавалера Деля Чінтра будеш жити. Ось маєш паспорт. В Палермі зголосиш ся до маркіафа Романова, віддаш йому лист і будеш від його мило прийнятим.

Рінальдо зачеркнув кілька слів на папері і віддав Олім-

пії. Ся випровадила його з вязниці до тайного переходу. Тут попрощали ся з собою.

За якийсь час прибув Рінальдо до Месини і загостив до Романова. Марґраф Романов прийняв його як найліпше. Заходив ся він там що денно в товаристві князів, графів, лицарів і мав знамените поводженє. Одного разу сказав Романов до Рінальда: »Твоє правдиве назвиско так мені знакове як Олімпії. Не бій ся однак, бо твоя особа є для нас незвичайно дорогою.«

Дві жінщини: Лавра, дочка багатого барона Денонґа і графиня Монтаґно, мила дуже вдова, числяча 22 літ, посідаюча значне майно — обидві заняли його дуже і старали ся о його приязнь. На балю обидві пописували ся гранєм і співали. По укінченю співу підійшов рінальдо до Лаври і віддав їй великі похвали, що незвичайно графиню розгнівало. Як лиш дано знак до танців, котрі мав Рінальдо з Лаврою розпочати, графиня Монтаґно зблизила до нього і на хвилю запросила до осібного покою.

— Кавалєру, — сказала до нього, — я відібрала з Неаполю листи до тебе. Тут будеш міг їх спокійно читати. Сказавши се, відійшла.

Рінальдо пізнав на адресі руку Олімпії. Писала вона до нього дуже щиро, жичила йому веселої забави, вказуючи йому, щоб цілковито довіряв марґрафови. Писала йому також про цілковите розбите банди славного Рінальда, о уратованню лише самого Чінця з кількома товаришами, додаючи, що знакомий корсиканський капітан зістав через Людовіка шістьма ударами списа майже замордованим.

При столі говорено за Рінальда. Лавра судила, що той розбишака вже давно на смерть заслужив. Тронуло се сильно Рінальда. Графиня знов твердила, що Рінальдо був великим мужем, і треба було йому лише стати на чолі війська, щоб собі заслужити на вічну славу. Через сю розмову заняла графиня в серцю Рінальда те місце, котре доси Лавра мала.

Другого дня рано виїхав марґраф, просячи Рінальда, аби той в його неприсутности заступив в дома місце госпо-

даря. Одного дня вийшов Рінальдо на прохід і зблизився до дверей одного огорода. Тут стрітила його графиня Монтагно, запровадила його до чаруючої альтани, в котрій обое разом посідали. Забувши о всім, що їх окружало, віддавалися мріям найгорячішої любови, коли їх нагло найшла так Лавра, котрої мешкальня стикала ся з огородом графині. Довідала ся вона тепер, що може судити о любови Рінальда зглядом себе. Незадовго повернув марграф до дому. Одного вечера на бенкеті в графині оповістив Рінальдови слуга, що якийсь незнакомий хоче бачити ся з кавалером Де ля Чінтра. Рінальдо вийшов і пізнав в нім сейчас корсиканського капітана, котрий побачивши його, крикнув: »Ага, розбишако, ось і знаходжу тебе!« — І кинув ся на Рінальда з шаблею. Нараз мов грім з ясного неба впав стріл з межі корчів і капітан як довгий простягнув ся на землі. Зчинило ся велике замішанє; графиня мала тільки притомности, що Рінальда скрила в осібній комнаті.

— Кавалере, — промовила графиня, — капітан тяжко ранений! Небезпеченство є велике, прошу тебе утікай в гори Ромату, де є мій замок, там тебе ніхто не знайде. Ось тут і маєш лиет від бур-графа, в котрім тебе названо кузином — бароном Тегнано. Перед огородом чекає на тебе окульбачений кінь, — нехай тебе Бог провадить!

Рінальдо пішов з Людовіком, котрий саме зранив капітана, до замку графині. Тут мешкав лише бур-граф з женою і дочкою, як також старий, вислужений слуга, будучи там на ласкавім хлібі. Одного разу, коли всі були зібрані, а бур-граф зачав оповідати о страхах, показуючих ся в замку, озвав ся Рінальдо: »Постараю ся о ближе познакомленє з тими духами«.

Другого дня рано, розпочав пошукуванє в товаристві Людовіка і старого жовніра. Отворили вони двері, котрі провадили до долішних сходів, спустили ся по них і станули перед другими замкненими дверми; знайшли ся вони в низькім і тіснім хіднику.

Таким самим способом отворили двері слідуючі. Нагло дав ся чути голос: »О Боже!«

На той голос впав зімлілий слуга, котрого Людовіко мусів винести до побічної кімнати. Рінальдо побачив в стіні вмуровану жінчину похожу радше до трупа, чим до живучого єства.

При помочи Людовіка переніс він незнакому (котра ні їсти, ні денного світла знести не могла) до свого покою. З тяжкої вязниці звільнена жінчина була женою покійного графа Демонтагно, котрий, сприявши їй собі, казав їй замурувати і через незнакогого чоловіка що день поживу їй подавати. Удавши ся до Месини, взяв собі за жону знану нам уже, графиню де-Монтагно, з котрою то Рінальдо уже як з вдовою заключив любовні зносини. Того самого дня приїхала до замку графиня, котра нещасливу жертву — Волянту за сестру приняла. Від того часу в замку було що раз то веселійше.

Одного вечера сиділа графиня з Рінальдом на балконі і так до нього відізналась: »Скажи мені, дорогий приятелю, що думаєш робити ти, котрому я посвятила любов, невже ж мав би ти мене лишити? Ні, то не може бути; овод нашої любови стане тобі потіхою«.

— Що ти кажеш? — засичав в найбільшій розпущі Рінальдо, — дай твоїй дитині своє назвиско, мого імени воно носити не може, — бож я є тим, котрим цілий світ бридить ся, я є Рінальдїно!

На те зізнанє скрикнула графиня, а Рінальдо на пів омлілу заніс її до покою.

Опустивши замок уратував він від розбійників барона Денанго і його дочку Лавру.

— Кавалєре! — відізнала ся до нього Лавра. — Якаж то несподівана стріча.

Барон подякував йому за уратованє себе і дочки і запросив його до свого замку. Рінальдо під назвиском кавалєра Дея Чінтра, Лаврі добре знакомий, мав веселе житє на замку разом з Людовіком, котрого барон за сю прислугу торбою золота обдарував.

Одного разу вийшов Рінальдо на прохід. Ходив довго над бистрим потічком, остаточно одурений запахом цвітів

положив ся на березі і заснув твердо. Пробудивши ся, побачив перед собою дивачно убраного чоловіка. Мав він на собі сукману синього кольору, перенерезану червоним шнурком; на ногах замість чобіт якісь личаки, прив'язані шнурками. На запит сей старець відповів, що таємничими словами забив змію, котра чигала на жите Рінальда і просив, щоб його відвідати в мешканю, положенім в романтичній околиці. Рінальдо вертав задуманий до замку; знав він уже давно про любов, яка зайшла поміж Лаврою а молодим секретарем барона, а котра що дня збільшалась. Другого дня рано, пішов він до дому незнакомого, котрого загально прозвано старцем з Фронтеї. Сей представив йому своїх учеників і показував йому ріжнородні особливости, котрі лише мав. Рінальдо вернув пізною нічею до замку і положив ся сейчас до снання. Десь около повночи напали на замок розбійники. Рінальдо вийшовши напроти них і закричав до них щоб стримали ся. Розбійники зачали шуткувати з його розказу; тоді Рінальдо закликав: »Стійте, я є Рінальдїно!«

Один з банди підійшов тепер до нього і зі страху промовив: »Великий вожде, ти є Рінальдїно!«

Розбійники почали шемрати, що мусять відійти з голими руками; однак барон не випустив їх без нічого. Луйгїно жертвував Рінальдови начальство, однак він його відмовив, обіцяючи відвідати його в криївці. Ооставив при собі давнього товариша Нерона, котрий його мав до себе запровадити.

Барон не хотїв пустити від себе Рінальда, доки не віддячить ся йому за уратованє його життя і майна. Рінальдо прикликав тоді секретаря і взявши його і Лавру за руку, провадив їх до барона і сказав: »Позволь нехай получать ся сї два кохаючі ся серця, тимсамим найліпше менї відплатити ся!«

По короткім ваганю поблагословив він пару, подавши Рінальдови руку. Заручені стискали із слезами в очах того, котрий був причиною їхнього щастя. Рінальдо вирвав ся з їхніх обнять і опустив замок в товаристві Людовіка і Нерона.

На другий день стрітили під дверми одної корчми в гар-

нім повозі Олімпію і корсиканського капітана. Капітан вискочив на вид Рінальда і вистрілив з пістолета до нього. Купля задраснула лише Рінальда а Людовіко в сю мить встрілив до капітана, котрий упав будучи постріленим в праве рамя. Нерон тимчасом утік. Господар і гості, котрі були в корчмі збігли ся на вид капітана котрий верещав: »В імени короля лакайте Рінальда і його спільника!« Притримано обох, звязано сильно і вкинено до пивниці. В ночі почули Рінальдо і Людовіко якийсь шелест. Отворили очі і побачили уоружених людей, а між ними Нерона і замордовану сторожу.

Нерон, коли утік з корчми, спровадив людей Люйгіна, за помочию котрих увільнив Рінальда і Людовіка, корчму спалив і зрабував. Олімпія і капітан, котрі дістали ся в руки розбійників, на розказ Рінальда, зістали увільнені. Олімпія не хотіла лишити Рінальда. Капітан віддалив ся завстиджений великодушністю Рінальда. Підчас розмови Рінальда з Олімпією, припровадили йому товариші якесь дівча, котре з ним говорити хотіло. Рінальдо пізнав в ній свою Марію, котрею дуже утішив ся.

Кілька днів проминуло весело і спокійно. Нагло обскочило Рінальдового банду поверх 400 жовнірів. Битва була дуже кровавою. Рінальдови, Людовікови і Неронові удало ся передерти через неприятеля і уйти небезпеки. Людовіка післав Рінальдо на замок до графині Монтагно в ціли довідання ся, що стало ся з графинею, а сам подав ся до малого віддаленого замку. Наколи лиш зблизили ся, затримав їх нагло звук гітари; пристанули і слухали.

»Тут співають о любови!« — замітив Рінальдо — не маємо чого боятися. — Сазавши се зблизив ся до дому і на превелике здивованє побачив Чінця. По радісних привітаннях заявив йому Чінцо, що хата з огородом до нього належить і що небавком побільшить своє майно, як оженить ся з дочкою лісничого. Рінальдо попрацав ся з ним і вернув ся до поблизької вежі, котра лишилася одинока в замку, а тепер перемінену в звалища. Коли опинив ся на самім вершку, учув нагло карабінові вистріли і побачив розбійників барючих ся з жовнірами. По хвили жовніри зблизили ся під

саму вежу і Рінальдо мусів піддати ся. Жовніри відпровадили, де його до вязниці кинено; на другий день мали його відвезти до Месини. О півночи створили ся желізні двері вязниці; до Рінальда підійшов старець з Фронтеї.

— Пізнай мою могутність! — сказав він до Рінальда. Ти ніколи не був вільним, але завсіди ти був оружьем в'моїх руках; скажиж мені, так богатим і поважаним як ним ти був в Месині, чи зістати нужденним розбійником?

— Хочу умерти- — відрік Рінальдо — вільну мою душу віддати великому духови сего світа. По тих словах зник старець з вязниці, а Рінальдо заснув.

Коли його другого дня під сильною сторожею вивезено, відділ уоружених людей увільнив його, а доїхавши до густого ліса, взяли йому коня і відіхали. Рінальдо, йдучи за світлом, увійшов до хати пустельника, в котрій якийсь старець дуже щиро привитав його і сказав, що його старець з Фронтеї упередив про нього. Небавком вийшла до нього із сусідньої кімнати Олімпія і з радістю промовила: »Тішу ся дуже, що ти уже знов на воли!« Рінальдо сказав до неї: »Тобі і старцеві з Фронтеї я є дуже вдячний. Скажи мені, чи ще живе Луйгіно і що з Марією стало ся?«

— Луйгіно живе, — відрікла Олімпія — а Марія знаходиться під опікою старця з Фронтеї; скажи мені, чи ще роздумуєш над плянами освободження Корсики з під власти тиранів? На се відпер Рінальдо: — »Не пригадуй мені сього, бо моє серце крає ся з нетерпеливості«.

— Будь лише витревалим! — потішала його Олімпія — Луйгіно і я вважаємо тебе за освободителя нашої вітчизни: старець з Фронтеї є також Корсиканцем і багато на тебе числить. По тих словах Олімпія вийшла і запросила небавком Рінальда на сніданє. По сніданю усіли об'є перед хатою. Рінальдо пригравав на гітарі і приспівував любовні і чутливі пісні.

— Проч з такими піснями! — закликала Олімпія — котрі в тобі забивають мужескість. Памятай, що маєш бути освободителем Корсики!

— Погорджую славою! — відрік Рінальдо — бажаю лиш умерти спокійно.

В тім надійшов післанець, віддав Рінальдові слідуєчий лист:

»Ти довідав ся певно від Олімпії о наших замірах. Число наших щоденно збільшає ся. Сподіваємось, що до нашого тайного товариства приступиш. Кличе тебе до нього слава.«

Твій приятель
Старець з Фронтеї.

Над раном перевісивши стрільбу через плечі, опустив Рінальдо хатину, не попрацювавши з ніким. Під вечер зблизив ся до якогось замку, до якого його як барона Тегнано і пущено. Рінальдо увійшов без замельдованя ся до покою. Воланта, ся замурована жена некійшого графа, вийшла на-проти нього з окликом: »Бароне Тегнано!« — Називай мене моїм правдивим іменем! — відрік Рінальдо.

З дальшої розмови пізнав Рінальдо, що графиня приятельці не відкрила його правдивого імени. Рінальдо довідав ся від Воланти, що Діанора, нещаслива мати дитяти розбійника на замку не знаходить ся, що вона замкнула ся в покою вибитим чорним сукном і відрікла ся світа і очікує хвилі смерти, котра би її забрала з сего бурливого світа. Рінальдо мав спосібність приглянути ся їй, клячучій перед круцифіксом так, що не був поміченим. Воланта показала йому потім спальню, бажаючи йому доброї ночі. Около півночі увійшла до нього замаскована особа в каптурі, перевязана білим ремнем. Підійшла вона до Рінальда і погрозила йому пальцем. Рінальдо вхопив за пістолет і спитав громовим голосом: »Хто ти є і чого бажаєш?«

Чорний відповів острим тоном: »Мусиш піти за мною і ставитись перед судом справедливих судіїв, котрі будуть судити тебе за всі твої злочини«.

— Справедливість не ховає ся в темноті — відрік Рінальдо.

— В білім деннім світлі чекає тебе шибениця; — про-

довжав чорний — отже ходи за мною або тебе досягне страшна судьба.

Чорний віддалив ся. Рінальдо спрямував за ним але не міг знайти найменшого сліду. Вернувши ся до дому, поклав ся в ліжку і спав до ранку. Рано подала йому служниця лист від Воланти слідуючого змісту:

»Діянора відкрила мені твою тайну і твоє страшне назвисько, страшний і проклятий чоловіче! Утікай з того замку і не питай більше про нас, бож о сій порі, коли той лист читати будеш, будемо уже далеко відсіля. Нехай тебе Бог спам'ятає і наверне на добру дорогу!«

Заледви знеохочений Рінальдо опустив замок як став перед ним замаскований чорний чоловік і сказав: »Глянь там на горі стоїть каплиця, на котрій збирають ся судії; чекаємо там на тебе«.

Рінальдо кинув ся на нього з шаблею, але він схопив його і кинув ним з цілої сили до землі, що аж кости в нім затріщали. Потім чорний зник; Рінальдо з великим трудом підніс ся з землі і доволік ся до поблизького горбочка, де побачив лежачого чоловіка; був то Людовіко. Той оповів йому історію слідуючу: »Замаскований чорний, завізвав мене перед судіїв. Сі судії назвали мене лайдаком, злодієм і т. д. Обіцяли мені дарувати жите, лиш казали мене так кропити різками, що мені шкіра від костей повідставала. Нині викинули мене з каплиці, зачовгав ся я тут, але далі рушити ся не в силі!«

Переїзdnі забрали Людовіка з собою і станули над вечером в Салдано. Рінальдо винагородив їх знаменито; а коли товариш до сил повернув, виправив ся з ним в дальшу дорогу. Рінальдо обняв потім над 15-ма людьми Луйгіна начальство і виправив ся одної ночі до каплиці чорних. Кав виважити в ній двері і переглянути найменші закутки, але нічого там не найдено. Другого дня рано, виправляючи ся з Людовіком та Нероном до замку графині Монтагно, побачили віз окружений кільканайцятьма їздцями, тримаючими в руках смолоскипи. Були чорно убрані, мали маски на очах і цілковито були подібні до того, котрий грозив Рінальдови.

Рінальдо вдарив зі своїми людьми на них відважно, трох убив, прочі повтікали в ліс.

— Далі! — крикнув Рінальдо — спішіть ся за возом в гори.

Заїхали опісля під гору. Рінальдо велів розложити шагра і зняти трумну з воза. Коли відбито віко, знайдено в ній багато золотого і срібного начиня і триста звоїв в котрих у кождім було по сто дукатів. Відтак почали ділити ся здобицею; Рінальдо отримав коня і сто звоїв дукатів. Опісля пустив ся в товаристві Людовіка і Нерона гостинцем в напрямі Нізето. В дорозі стрінув їх якийсь уоружений чоловік, котрий Рінальдови подав лист слідуючого змісту:

Хоробрий Рінальде! Твоя відвага збудила в нас подив і учинила твоїми приятелями. Заміряємо провалити теперішній ряд. Додума ся о проче. Одержиш одно з перших становищ відповідне твоїй здібності. Особі, котра тобі доручила сей лист, можеш цілковито довіряти. Спдіваємось відповіди.

Чорні судії«.

Рінальдо пізнавши їх заміри, добув кавалок паперу і так їм написав:

»Пізнав вас уже Рінальдо. Бунтівником проти короля не буде. Просьби вашої не приймає. Приятелем вашим ніколи не буде. Пімсти не боїть ся«.

Ще розмовляв Рінальдо з товаришами о змісті листа, як затуркотів віз з Олімпією і чоловік, котрого опісля пізнали яко начальника міста Нізето. Вечером приїхали до Міляно; там Рінальдо післав слідуючий лист до начальника Нізето, долучивши до того від чорних судіїв отримане письмо:

»Отримав-єм лист від чорних. Намовляють мене, щоб прилучив ся до них і йшов в злуці проти уряду. Я не є бунтівником. Остерігаю вас, щоб ви мали ся на осторожності! Упосліджений опришок вирік ся вже свого ремесла і небавом опускає Сицилію.

Рінальдо Рінальдїно«.

Вечером дістав ся Рінальдо на якийсь замок, де на превелике його здивованє Олімпія вказалась. Розповіла вона йому, що замок той належить до старця з Фронтеї, що на-

чальник Нізето його лист отримав і післав його зверхности; питала його далше, чи не думає о освободженю Корсики.

»О сїм замірі не хочу навіть думати ні чути!« — відвітив Рінальдо — »від коли переконав ся, що я тут є орудієм«. Опісля спитав її чи не знає вона, що діє ся з Марією.

Вона уже нічого не потребує, — відповіла Олімпія, — уже бо жите закінчила. Впала у велику горячку. Старець з Фронтеї майже як батько опікував ся нею — однак мимо всіх старань не міг виратувати її від смерти. Послідні її слова були:

»Рінальдо мій найдорозший, зістану тобі вірною!«

Рінальдо закрив очі рукавом і гірко плакав. Опісля кинув ся в одіню на ліжку і заснув горячковим сном.

Другого дня рано, коли Рінальдо встав з ліжка, Чіццо, Нерон, Людовіко, Йордан, Луїґіно і Олімпія накирали Рінальда, щоб над ними обняв начальство в ціли освободження Корсики. Рінальдо ані чути не хотів про се; почитав чим скорше замок, а довідавшись, що недалеко находить ся приємний і уржайний остров Палантерія, забрав усі гроші і дорогі цінності і змовивши ся з риболовцями пустив ся з ними на море.

По кількадевній морській подорожи, добили ся остаточно до портового міста Палантерії. Переходячи містом стрічали незвичайно веселі лиця, скрізь гуляли і співали. Зрушило се Рінальда. Опісля замешкав він у одної вдови, маючої двоє малих дітей. Рінальдо велів собі остричи волос після звичаю Палантерії, а також приодів одежу тамошних мешканців. Вдова, на імя Марта, заносила десь що дня збанок молока і коли Рінальдо спитав де вона се молоко носить, вдова відповіла, що носить його до одного дому, де перемешкують якісь дві жєнщині прибувші ізза моря шість тижнів тому назад. Рінальд а се зацікавило. Взяв збанок з молоком і замість Марти сам заніс до того дому, до застав Діанору і Іоланту. Діанора побачивши Рінальда скрикнула: »Ох, то він!«

— Діаноро, — озвав ся Рінальдо — чомуж ти відвертаєш очі від мене, коли особливий випадок заніс мене на

сей остров, щоб тебе знов я побачив. Не будь для мене так строгою!

Як лишень Воланта вийшла з кімнати, Рінальдо притулив Діянору до серця і сказав: »Небо хоче, щоби ми обоє получили ся!« Діанора зітхнула. Обоє плакали з радості. Постановили отже собі, що будуть разом жити як замужні на тім острові. Рінальдо розказував також про своє минуше життя. Був він сином убогих селян. Один пустинник, на імя Оноріо научив його читати і писати, розказав йому багато з давної минувшини, давав йому різні книжки до читання о лицарських подвигах. Все то запалило уяву Рінальда так, що постановив собі зістати жовніром. Вступив отже в службу сардинського короля, де дослужив ся степеня лейтнанта, але в коротці переступив щось проти військової карности, зістав здеградований на простого жовніра. Пімстив ся він за зневагу, утопивши штилет в грудях полководця. Лякаючи ся кари, блукав по лісах, дістав ся впрочім поміж розбійників, де завдяки своїй відвазі, зістав ними вибраний провідником. Став поміж ними аж до часу, в котрім про нього на початку оповідати зачалисьмо.

В кілька днів опісля властитель дому попросив Діянору, щоб ся відпустила дві кімнаті для одної пані з покоївкою, котрі ще сьогодні мали загостити. Діанора згодила ся. Над вечером таки того самого дня приїхали дві жінчини; була то Олімпія і її покоївка Сирена, давна знайома Рінальда. В кількох словах розповіла вона Рінальдови, що їхні заміри що до освободження Корсики зістали викриті. Розставлено сторожу при мешканю старця з Фронтеї, більшу часть його сторонників вкинено до в'язниці, а вони самі мусіли ратувати ся утечю. В коротці по тім сицилійські жовніри шукали Рінальда, котрий був скрив ся до сусідного дому. Двері до огороду були отворені. Рінальдо вийшовши за двері побачив проходжуючого ся Деля Роцеля.

— Нещасний! — закликав князь, — утікай! Коли останеш на сім острові день, буде він послідним для тебе.

Нараз жовніри окружили дім і огород. »Ось його маєте!« Рінальдо обернув ся і побачив свого ворога — чорного.

— Чи то ти є Рінальдо? — спитав його офіцер.

— Так! — відповів трохи змішаний Рінальдо. На сі слова надійшов старець з Фронтеї.

— Рінальдо! — закликав він, — я заприсягнув тобі приязнь аж до смерти; дотримую слова і бодай від ганебної смерти виратувати тебе можу.»

Мовлячи се, добув штилет і пробув ним грудь Рінальда. Рінальдо впав без притомности на землю і дякував йому слабим голосом за прислугу. Заплаканий старець обернувши ся до офіцера сказав:

— В імени короля лапайте того чорного; мене знова запровадьте до Неаполю, де перед судом буду справдати ся з мого поступку.

В мить надбігла Діанора і впала на кровю зрошеного Рінальда, котрий зачав віддихати.

— Ох, жие! — закликала і притиснула його до свого серця. Офіцер дав знак рукою і видерто Рінальда з рук Діанори. Старець поволік ся за жовнірами, які понесли звязаного Рінальда. Чорний зачав утікати як сейчас жовніри злапали його і скували в кайдани. Всі разом повсідали на парохід. В дорозі на морю відбили його Луйгіно з товаришами.

Чорного також убили і тіло вкинули у воду. Парохід Луйгіна приплинув до малого острова Лампідоса між Африкою а Малтою. Тут Рінальдо прийшов поволи до здоровля. Згодом коли Луйгіно і старець з Фронтеї на нього налягали, що би приняв начальне верховодство в ціли освободження Корсики, вимкнув ся їм неостережено і опинив ся в місточку Россо. В околиці того міста винаняв собі порядне мошканє. Одного разу проходжаючи ся коло літнього дому, пригадав собі свій побут в Палантерії, зітхнув і сам до себе сказав: »Ох, ~~там~~ я був найщасливіший, Діаноро! Чи тебе ще побачу?« В тім почув голос за собою, обернув ся і на превелике чудо побачив Діанору. Радости не було кінця. По довгих, горячих поцілуях, запровадила його Діанора до своєї кімнати, де в колісці сидів прегарний хлопчик.

— Ох, то мій син! — закликав Рінальдо цілуючи хлопчика. — О, жено дорога, сину мій дорогий, — аж тепер я щасливий!...

— Є ти ним дійсно? — запитав його іронічно якийсь голос. Рінальдо оглянув ся і попачив перед собою корсиканського капітана в одязі чорних.

— З обов'язку — сказав він до Рінальда, — приходжу я по тебе з собою забрати і віддати в руки справедливості.

Рінальдо вхопив капітана, кинув ним об землю і приложивши йому пістолет до грудий сказав: »І я маю також обов'язок зглядом жени і дитини.«

Нагло отворили ся двері і до кімнати увійшов офіцер з жовнірами. Капітан велів Рінальда зловити.

— Се є мій муж. Я є графінею Монтагно; мене і мого мужа знає добре губернатор в Россо, а той злочинець сміє...

— Успокойте ся, пані! — відповів офіцер. — Того опришка я уже давно маю на оці і думаю, що уже не буде шкодити нікому!

Чорного сковано в кайдани а Рінальдо мусів піти з офіцером і жовнірами до губернатора. Губернатором був князь Деля Роцеля, котрому офіцер здав рапорт. Губернатор відізвав ся: »Поступки і хитрощі чорних бунтівників уже за далеко посунули ся. Сей злочинець не уйде смерті. Завтра западе засуд на нього, а тимчасом закличете мені мужа графині Монтагно«.

Коли той увійшов, закликав князь: »Тебе тут знова бачу, Рінальдо? Чуєш напевно в що ти мене втягнув«.

— Не прошу о себе, — відповів Рінальдо. — Пощади лише мого сина і жену.

— Буду старати ся о них як отець, — відповів князь, — а ти маєш тут гроші і паспорт. В пристани стоїть англійський парохід; сідай на нього і утікай. Маєш тут лист до капітана.

Пароходом тим приплив Рінальдо до місточка Молазо. Там наняв собі вигідне помешканє, до жив спокійно.

Одного разу попросив він законника, з котрим познакомив ся, щоби той запровадив його до Воланти. Коли законник запровадив його до неї, по довгих переговорах Рінальдо заявив Воланті, що горячо бажав би, щоб Воланта зробила йому ту малу прислугу, щоб наклонила Діанору до опущеня сього міста. Коли Воланті вдало ся приклонити до сього Діа-

нору, сейчас мали виїхати парохомом до Іспанії, або деінде. Законник зобов'язався бути посередником в отримуванню листів. Законник той укрити Рінальда у кляшторі, увільнив його від небезпечної уличної напасти. Опісля сказав до нього: »Очевидно, що ти не пізнав мене; миж заключили знакомість у замку барона Денонга«.

— Ох, тепер уже знаю, — закликав Рінальдо, — ти є секретарем барона, любимець гарної Лаври.

— Тобі завдячую своє щастє — продовжав законник — хочай воно проминуло. Час відібрав мені її любов а також її руку. Вийшла вона за графа Сентині. Тішить мене, що можу тобі віддячити ся.

В горах Ахії застав Рінальдо у лісній капличці якусь жінчину що клячала і горячо молила ся. Коли він приступив ближше неї, пізнав у ній Лавру, з якою почав оживлену бесіду. Опісля запросила вона його на замок, який був в положеню недалеко капличці. »Муж мій — говорила вона від трох днів як виїхав з дому яко полководець над королівським військом проти розбійників«. Рінальдо запитав її чи щасливо вийшла заміж. Лавра глибоко зітхнула і промовила: »Чую ся цілковито щасливою, однак не можу призабути того, щом звела найблагороднішого чоловіка, якому належало ся моє серце. Привела я його до розпуки а може й до гробу.«

— Я знаю його, — кликнув Рінальдо. — Жие він у кляшторі в Мелазо і не в силі тебе забути. . .

Нагло впав служачий до кімнати з вісткою, що видно довкола вогонь і що багато уоружених людей зближає ся до замку. Лавра майже без памяти кинула ся до Грегора: »Грегоріє! що там стало ся з моїм мужем?«

— Сей лист усьо тобі розкаже! — відпер Грігорі, подаючи її лист, який був слідуячого змісту:

»Дорога Лавро! Я попав ся до неволі; благородний Чинцо готов мене увільнити, але хоче три тисячі дукатів окупу. Се залежить від тебе; чим скорше прислеш гроші, тим скорше побачиш ся зі своїм мужем.

Твій вірний Людовіко Сентині!«

За помочию Рінальда, граф Сентині зістав випущений

на волю і то без окупу якого графіння на разі зложити не могла.

Коли за якийсь час Рінальдо опустив замок з наміром вибрати ся з того міста, стрітив ся з патролею драгонів, що провадили Чінца. Один із драгонів приступив до Рінальда і спитав його о пашпорт. На се відповів Рінальдо: »Я і мій слуга не потребуємо жадних пашпортів, бож ми не є підозрілими людьми, — инакше були би ми в них заосмотрені«

Драгон з обуренєм відповів: »До нас не належить розпізнавати чи хто підозрілий чи ні; припоручений нам наказ звучить: щоби всякого сторонного чоловіка, котрий нам пашпорта показати не може, затримали і до нашого офіціра відставили«. На те відпер Рінальдо: »Можеш мене відставити до свого офіціра, бож я є Рінальдо!«

— Чи ти справді є Рінальдо? — спитав один із драгонів. — Під твоєю рукою я служив в Калябрії, а тепер також вертаю під твій розказ. Хто лише один раз був у тебе на службі, не схоче певно слухати королівського розказу.

— Як ся маєш, Толомеє? — кликнув Рінальдо. — Я пізнав тебе! Вмить надбігло більше товаришів його і сипнули вогнем на драгонів. По короткій перепальці побачили, що розбійникам не дадуть ради, поутікали.

Одного разу, коли Рінальдо самий проходжував ся у віддаленій околиці, напало на нього нечаяно кілька людей, котрі його звалили до землі, звязали і так звязаного кудись повезли. По одногодинній подорожі станули вони з ним в однім замку, там його розвязали і пустили вільно. Призначено йому мешканє як найвигіднійше. По кільках днях свого побуту в замку пізнав ся Рінальдо з сестрою бургіфа, гарною і молодою дівчиною, якій було на імя Павліна.

Рінальдо спитав ся її як часто вона приглядає ся в люстрі.

— Звичайно тільки раз на день, — відповіла вона, — хиба що до костела убираю ся. Коли він її спитав хто находить ся в тім замку, вона відповіла: »Окрім мене, мого брата і його жінки є ще служниця і двоє дітей. О одну мнлю звідси стоїть кляштор, у котрім є моя сестра; є вона ключницею. Відвідую її три рази до року в урочисті свята. Рада

би я сама вступити до кляштору, бо щож мені бідній лишаєся? Відтак розповіла Рінальдови, що її брат часто від'їжджає а завсїгди в товаристві кільканайцяти уоружених, котрі їдуть попри вози, наладовані якимись тяжкими бочками, а також додала, що в сїм замку находить ся кімната, до котрої брат її не дозволяє входити, і котру він називає кімнатою нещастя. Вірила, що там напевно перебувають духи. Рінальдо, за інтересований тими духами, дістав витриха, за помочию которого отворив двері до тої кімнати. Кімната була пуста і темна; з лівої сторони були двері, а з правої висїли свічки з недопаленими свічками. »Тут мусять бути люди« — подумав — »бо на що би духам свічки придали ся?« Перейшовши через кілька кімнат опинив ся в тісній комірці. Нагло почув голос дзвінка. Ухопив скоро за пістолет. Напроти нього вийшов якийсь старушок і закликав: »Тут мушиш загинути!« Рінальдо вимірив к'ньому пістолет. На крик старця о поміч впало кільканайцять уоружених людей на Рінальда.

— Біда вам, наколи мене порушите! — крикнув Рінальдо — не є я тут самий; мої товариші є тут на замку.

— Мій пане! — Закликав один з уоружених — знаний нам уже Неро. Коротко кажучи, Рінальдо знаходив ся між давними товаришами, котрі занимали ся вироблюванем фальшивих грошей. Вкоротці сей замок окружило військо. Неро випровадив Рінальда тайним хідником поза обруб замку, і сказав йому, що Олімпія, тепер жінка старого графа Внетеглія, є влателькою замку і що старець з Фронтеї є провідником цілого товариства. Опісля, заосмотрений в гроші, удав ся Рінальдо парохом до Сардинії і там перебрав ся в одежу законника. Діставши ся до Цагліярі, де собі винаняв мешканє, відвідував костели, публичні місця і всюди стрічав лише незнакомі. Купуючи раз цвіти від огороднички, довідав ся від неї, що огород, в котрім він знаходив ся, належить до її панї, прегарної Сіньори Фортунати. Перед домом стояла лектика, до котрої всїдала жєнщина чудної уроди, з чаруючими очима, поздоровила його і мов би нехотючи опустила загортку. Рінальдо підніс її поквапно і знайшов у ній карточку з написом: »Неназваний не конче є незнаний«. З другої сторони сеї картки була припилена карта безпе-

чення, на якій був власний підпис Рінальда. Рінальдо сховав сі знайдені предмети і пішов до костела. Переступивши поріг костела, побачив сю гарну незнакому, яка молила ся перед великим олтарем. По виході з костела віддав їй сю загіртку. Жінчина зарум'янившись, дякувала йому за се і спитала його чи не є він чужинцем в сім місті. »Я також не тутешня« — дода,ла — »і здає ся мені, що я десь вас бачила«. По короткій розмові гарна жінчина запросила його до свого дому, що був недалеко костела. Коли він зближав ся до того дому, гарна жінчина чекала його в альтані, попросила Рінальда, щоб усів собі на софку побіч неї. Коли вони так розмовляли, надійшов офіцер і не зважаючи капелюха кинув ся на софку мало зважаючи на Рінальда. Потім увійшов якийсь старий пан. Офіцер запитав ся його: »Чи знаєш сю нещасливу постать?« Фортуната розсміяла ся і випроводила Рінальда з альтани: »Сі Корсиканці мають в тім приємність наколи кому що неприємного скажуть!« Запровадила його опісля до пишно умебльованих покоїв; в однім застали стіл застелений ріжними потравами. Посідали біля стола і чачно заїдали. Гарна жінчина була Корсиканкою і говорила з запалом о своїй вітчині о шляхотнім князю Ніканорі (старцю з Фронтеї), котрий найшляхотнійшого мушину, хотій у розбійниче убранє перебраного Рінальда наклонив до того, що той мав стати на чолі шляхотних освободителів Корсики, але через зраду жите стратив. Продовжала дальше, що замір освободження Корсики зістав розпочатий на ново. Опісля виняла зі шкатулки портрет старця із Фронтеї і портрет Рінальда і, порівнавши його зі своїм гостем крикнула: »Та се він!« і напів умліла упала на землю. Рінальдо схилив ся і сердечно поцілував її; вона отворила очі і прошептала: »Чи можуть умерші із гробу встати, або чи я знаходжу ся десь в надземськім світі. Герой, котрому я в Корсиці прилагодила лавровий вінець...«

— Той щасливий — перервав її Рінальдо — лежить тепер тут у твоїх ногах як твій вязень!

— Великий Рінальдо є вільним, — закликала. — Відвага і надія вступає в мене, що незабаром побачу мою вітчину вільну.

— Щож можеш ти, відповів він, — чогож можна сподівати ся від Розбійника, котрий...

— Тихо, тихо, невдячний чоловіче! — перервала Фортуната і замкнула йому поцілунком уста. Набесідувавши обоє до сита, Рінальдо подав ся до свого мешканя.

Другого дня пішов Рінальдо до огорода, стрітив ся там з Фортунатою, котра впала в його обійми.

— Дуже гарно! — закликав якийсь голос. Була то Фламета, приятелька Фортунати, котра якраз надійшла. Спитала опісля Фортунати, чи очікуваний князь Нікапор уже приїхав. Фортуната махнула головою потакуючо. Рінальдо як і усі приятелі старця зістали запрошені вечером на бесіду до його віллі. Рінальдо знайшов тут свою давню знакому графиню Вентініглю, котра його з найбільшою радістю привитала. При звуках музики удало ся опісля ціле товариство до огорода, де під голим небом застали заставлені столи посеред упоюючого запаху цвітів.

— По бурливих і сумних часах настала весела година! — промовив старець. — Ужіймо отже веселих хвиль; сумні хвилі уміймо зносити з відвагою. — Ударяно в пугарі і шляхотний напій розвеселяв їх серця.

При кінці підніс князь великий золотий пугар, окрашений діамантами і корсиканским гербом, сейчас залунав по огороді гучний оклик: »Хай жують Корсиканці!«

Другого дня рано, сів на коня і виїхав до міста. Тут забрав усі свої річи і опустив місто. Постановив виїхати до Іспанії, або на Канарийський остров, щоб знайти так довго на даремно шуканого спокою. Около полудня знайшов під час дощу і бурі незвичайно гостинне прийняте в поблизькім замку графині Орана, де мимо запевнень Рінальда, що портрет знайдений її стрільцем є його власним, не увірено, бо загально уважано, що зістав убитим.

Незадовго потім бачено Рінальда в околицях Сардони. В дорозі стрівув кілька давнійших товаришів, котрі його просили, щоб обняв над ними начальство. Пристав на се Рінальдо під услівем, що прилучить ся до банди Чінца, скоро лиш до неї дістануть ся. Вкоротці числив 70 людей.

Одного вечера удав ся Рінальдо до Сардони щоб вишу-

кати спосібність до нових діл. В одній ресторації пізнали його мимо перебраня; зчинив ся там страшний заколот; Рінальдо старав ся вимкнути бічними дверми, але, що двері були замкнені, мусів піддати ся. Сардонці викликували з радости як побачили Рінальда в залізних кайданах. Зачато його сейчас переслухувати. Рінальдо відповідав на всякі питання. По кількох днях проголошено на него засуд смерти через повішенє. Рінальдо не теряючи духа, попросив отже о сповідника. В коротці приїхав до нього капуцин з кляштору Мурervo. Дозорець отворив йому сейчас казню Рінальда. На знак капуцина віддалив ся ключник, щоби засуджений міг без свідків висповідати ся. Капуцин надслухував так довго аж кроки ключника на коритари умовкли; відтак запитав Рінальда: »Чи знаєше мене?«

— **А тож в який спосіб**, духовний отче! — відрік здивований Рінальдо.

Капуцин зняв каптур а Рінальдо з великим задивованєм пізнав Людовіка. Людовіко розказав йому коротко, в який спосіб прийшов до законничого убраня. Скоро вістка о увязненю дістала ся до банди, не знали вони яким способом би його увільнити. На щастє стрітив був людовіко капуцина, котрий розказав, що того самого дня мусить стати в Сардоні, щоби висповідати перед смертю страшного Рінальда.

— Який же то я чую ся щасливий, духовний отче, що можу вам товаришити! — відповів йому Людовіко. — Саме маю відвідати в Сардоні кілька приятелів.

В дорозі до Сардони, спека сонця сильно докучала подорожним, і тому вони постановили вступити до корчми, що стояла в половині дороги до Сардони, щоб дещо покріпити ся. Огнисте вино засмакувало очевидно Капуцинови. Людовіко казав подавати щораз більше фляшок а божий слуга цілком проти сего не протестував лиш смоктав вино без памяти. Коли уже час було до дальшої дороги, капуцин ледве підвів ся на ноги. Коли вандрівники заледви пів милі вийшли, як капуцина напала така спячка, що і очима на світ не міг дивитись. Людовіко порадив йому відпочити через кілька хвиль в побічній ліску заки спекота перейде. Сподобала ся така порада капуцинови і протиснувши ся поміж корчі,

положив ся під деревом, заснув сном подібним до летаргю. Тепер якраз надійшла для обох опришків так горячо бажана хвиля. Зняли вони обережно з капуцина реверенду, зв'язали йому руки і ноги і для більшої безпеки заклеблювали йому уста. Людовіко перебрав ся опісля за капуцина і оба товариші рушили дорогою до Сардони. В дорозі радили ся яким то способом мають Рінальда увільнити. Людовіко мав піти до міста, а його товариш постарати ся о драбину і в опівночі стати на поготівю під вязницею. Вечером зближав ся Людовіко поважним ходом до вязниці. Письмо з кляштору, яке знайшов в реверенді капуцина, вказувало сторожі впустити його сейчас до Рінальда.

— Ось маєш тут орудіє, — говорив дальше людовіко — котрим можеш перешилувати у вікні крати і на ногах кайдани. О дванадцятій годині в ночі спустиш той шнур в долину — я і Неро прив'яжемо до нього драбину, по котрій спустиш ся в діл. Звихай ся скоро і відважно, бо я чув що уже по завтра маєш бути повішений. По тім заковтав до дверей Людовіко, котрому сторож браму відсунув. Капуцин бігав ся прийти ще завтра до виконання щасливого розпочатого діла — потім зник.

Малим англійським пильником, котрий тихо працював, перешилував Рінальдо в ночі свої кайдани, а також і витягнув залізну крату з вікна. Замірови ніч сприяла. Темні хмари покривали небо, буря на мори була сильно о береги так, що її гук і всякий инший шелест заглушував. Рінальдо дістав ся щасливо на землю, перекрав ся з товаришами поза мійські мури і нім зачало свитати, вони вже були безпечними. Сардонці мало не подуріли зі слости, як довідали ся, що їм пташок з клітки утік. Ужито цілої уоруженої сили з міста, щоб бодай небезпечного розбійника з околиці вигнати. Рінальдо постановив уникати тої сили, бодай не думав удусити ся в сардонських коноплях. Аротамські околиці видавали ся йому найбезпечнішими; там також став ся в коротці пострахом мешканців.

Одного весняного поранку заблукав Рінальдо в густім лісі; видрапав ся отже на високий дуб, щоб розглянути ся.

Щойно мав з него злазити, як нараз побачив двох драгонів, що лягли під тим самим дубом і обговорювали над способом упровадження якоїсь дівчини на ім'я Ломанері. Рінальдо постановив їхній замір ударемнити. Як лише драгони віддалилися, зліз з дуба, вибрав найвірніших товаришів і повисилав їх до міста, коди і сам пішов. Вкоротці познакомився як граф Маміані з бароновою Ломанері і її дочкою. Того самого дня по полудни виїхали обі жінчини з міста. Рінальдо йшов за ними в такій віддали, що його не могли побачити. Нагло почув розпучливий крик. Рінальдо надбіг в саму пору, що міг ударемнини замордоване баронівної. Стріл з пістолета Рінальда повалив злочинця на землю, другий злочинець вицілив до Рінальда, котрий його ударом шаблі по рамени учинив неспосібним до борби. Відтак зв'язав раненого і положив його на возі. На усильні просьби жінчин товаришів їм Рінальдо до їх замку. Барон довідавшись об тім, не міг знайти слів до подяки спасителеви. Мимо волі мусів Рінальдо приобіцяти, що якийсь час зістане на замку.

— Знайте дорогий пане об тім, що похожість вашого лица до лица моєї нещасливої сестри так мене до вас потягає, що колись лише з прикрістю буду мусів з вами розійти ся. — Так говорив барон одного дня до Рінальда. — Ви є подібніські до неї. Нещаслива сестра моя називаєсь Ізота і шлюбом матери приневолена була до життя в кляшторі, до чого однак найменшої охоти не мала. Запізнав ся відтак з нею один князь і наслідком їхньої любови було уроджене хлопчика. Найстарший брат бачучи, що гонор родини зістав через те назавсїгди обиджений і не спочав, аж князь з ним в поєдинку не змірив ся і забив його. Мати умерла з жалю, отець оженив ся по раз другий. Ізоту припроваджено до сего замку, де сумне жите провадила. Дитяти свого, покиненого на рихованє бідним людям ніколи уже не віднайшла.

Слідуючого дня зайшов Рінальдо припадково до замкової каплиці. Клячала у ній чорно убрана жінчина. Нараз піднесла ся на ноги і побачивши його запитала: »Чи то ти є тим, котрий уратував від смерти мою рідню?«

— Так, я ним є! — відвітив Рінальдо.

— Вид твій будить у мені давні спомини... О Боже мій!
— крикнула нагло жінщина, стиснувши Рінальда за руку, і котру вліпила очі, — маєш такий самий знак на лівій руці, як мій син, — говорила дальше — лише, що він мав ще один знак на правій стороні грудий.

— І я його маю також! — закликав зворушений Рінальдо.

— Боже, чи то може бути, — крикнула жінщина — а знаєш ти з певністю хто був твоєю матір'ю?

— О скільки знаю, — відповів Рінальдо — була нею бідна селянка.

— Ні, ні! — відперла Ізота, майже без притомности — вона нею не була. Не лише самі знаки і похжість, алеж моє серце, голос материнської любови говорить мені, що ти є моїм сином. Підійди до мене, до мого серця, устискай свою нещасливу матір! З плачем кинули ся обоє в обійми.

Барон не мало здивував ся, коли шукаючи гостя увійшов до каплиці і таку сцену побачив. Ізота підскочила к'ньому і закликала: »я знайшла того, котрого так довго оплакувала; якаж я тепер щаслива братчику!«

— Як то, кого, сестро, знайшлась?

— Свого сина, про котрого я думала, що умер. Не тільки похжість лица — свідчуть так, чи знаки на його грудях — найліпше знає його моє серце.

— Боже великий! — закликав барон. — Чи то може бути, те що уже я самий прочував.

— Нещаслива невісто! — Заридав Рінальдо — що від-

шукалась сина, котрий перед правом утікати мусить; о, дав би був Бог, щобиь не була пізнала його; знай отже, що мене люди знають і лякають ся під назвою Рінальда Рінальдіна!

Ізота зімліла; новина та впала на неї наче перун з ясного неба. І барон був дуже взрушений, хоча не стратив енергії, бож розходило ся о будучність сестрінця. Нараджував ся отже з ним, підчас як служниця Ізотою занимала ся,

що би то випадало робити, щоб йому забезпечити вільність. Остаточно згодили ся на те, що з матір'ю виїдуть з Сицилії а дістануть ся до провінції Малти, де не грозить йому перед правом така небезпека. Повідомлено про сей замір Ізоту, котра се охотно приняла і так бачимо, як в кілька днів пізніше пращають ся обоє з бароном і на англійським пароході до провінції Малти відпливають. Подорож відбула ся з початку досить щасливо. По кількох днях однак така буря зірвала ся, що парохід мусів закинути котвиці при острові Каларс, в Сицилії. Рінальдо досить добре знав сю околицю недалеко Синаґри, де наняв з матір'ю мешканє, бож там був замок Діянори, з якою не одну солодку хвилю перебув. Коли лиш вийшов на прохід всегда йшов в сю сторону, щоби довідати ся о судьбі Діянори. Підчас одного такого проходу станув нагло перед ним старець з Фронтеї в хлопськїм строю і поздоровив його сердечно.

— Ти в хлопськїм строю? — запитав Рінальдо. — Я чув, що ти є князем.

— Дійсно, що так, — відрік старець. — чую також, що надійшов час, щоб я тобі моє серце отворив, щобиш міг пізнати, що я є за один. Зачав йому оповідати, що його вітчиною є далекий Єгипет, а він походить з князївського роду Ніганорів. Ріжні неповідження кидали ним по цілім світі, аж у Фльоренції запізнав ся з одною дівчиною, котра мала бути віддана до кляштору. Полюбили ся вони сердечно і наслідком тої любови було повите йому сина. За всяку ціну старав ся оженити з тою дівчиною, але її родина на се не дозволила. Мусів поєдинкувати ся з її братом, которого на нещасте убив. Мусів отже як найскорше утікати. Повернувши по якимсь часі, шукав на даремне матери і сина через кілька літ; остаточно натрафив на сліди сина і знайшов його на чолі розбійничої шайки!

— О, Боже! — закликав Рінальдо — хтож то ним був?

— Ти, ти сам!

Батько і син кинули ся в обійми. Батько довідав ся тепер, що син його знайшов і матір, і що вона знаходить ся недалеко.

— О, запровадь мене, сину, до неї — скоро — закликав старець.

Коли доспіли на місце настала сцена так зворушаюча, що годі пером описати. Рінальдо полишив родичів самих; невстримана якась сила тягнула його до замку Діанори. Сперши ся о дерево, пригадував собі минувше житє. Окрім віднайденя родичів була любов до Діанори його найліпшим спомином.

Нагло станув перед ним якийсь чоловік, котрий Рінальдови бистрим оком приглянув ся.

— Кого тут шукаєш? — запитав Рінальдо.

— Шукаю скарбу — відрік незнакомий — і уже його знайшов. Сказавши се, віддалив ся.

Батько шукаючи Рінальда, а знайшовши його сказав йому, що Діанора в замку знаходить ся, щоби ся отже приготувив на її стрічу а поки що до матері повернув. Другого дня рано запровадив князь жінку і Рінальда до замку Діанори. Стріча була незвичайно солодка і пара молодих людей сердечно привитала ся. Однак при тій стрічі мала перешкодити їм страшна несподіванка. До кімнати влетіла Воланта з вісткою, що з усіх сторін замок жовніри оточують. Надбіг також і батько і спитав чи дав ся кому Рінальдо пізнати. Рінальдо оповів йому про незнакомого, що шукав якихсь скарбів.

— Ось як воно — відрік батько — то сей драбуга думав про тебе; пізнав тебе і зрадив.

Жовніри зажадали, щоби їм отворено браму, чоловік, що шукав скарбу, був з ними.

— І щож маємо робити? — сказав занепокоєний Рінальдо. Воланта надбігла з двома горіючими свічками і хвапивши його за руку, шепнула: »За мною!«

— Розумію — відрік урадуваний Рінальдо — тепер я безпечний.

Засмотрений в живність, стрільбу, свічки, залізний дручок і шнурову драбину, зійшов на хідник, з котрого Воланту виратував, замкнув усі двері за собою і увійшов крутими сходами до пустої вежі. Крики жовнірів що раз виразнійше до-

ходили до його уший. Рінальдо думав, що тайний хідник жовніри відкрили, що уже до нього зближають ся, і чим скорше розпустив шнурову драбину, прикріпив її до вершка вежі і почав злазити по ній на долину. Бачить справді блискучі багнети — але завернути ся уже не може. Жовніри побачивши, що щось по білій стіні вежі на долину спускає ся, ціляють до того предмета і дають вогню. Поцілений кулею Рінальдо падає у пропасть. Жовніри не знайшли справді його тіла; знайшли його однак його розпучливі родичі. У замковій каплиці знайшов остаточно князь-розбійник спокій, за котрим так довго тужив. Місце його спочинку означає невеличкий хрест камінний. Спокій його душі, щоб знайшов милосердіє у всевишнього. Батько, мати і любовниця Рінальда відплинули пароходом до иншої частини світа, де вістка о них на завсїгди загинула.

ЗМОРА.

(Кошмаръ).

Неперемінний член уряду для селянських справ Кунін трийцятилітний чоловік, вернувши з Петербурга до свого села Борисова післав що найперше післанця верхом за тамошнім священиком, отцем Яковом Смірновим.

— Дуже мені приємно познайомитись! — стрінув його в передпокою Кунін. — Вже рік як я тут служу й служу, час би вже, мабуть, познайомитись нам. Прошу, будьте ласкаві: Але одначе... які ви молоді! — здивувався Кунін.

— Кілько вам літ?

— Двайцять вісім... — промовив отець Яков, стискаючи слабо протягнену йому руку і, незнати чому, червоніючи.

Кунін завів гостя до себе до кабінету і почав придивлятися до нього.

»Яке ординарне, бабське лице!« подумав він. Справді в лиці Якова було дуже багато »бабського«: задертий ніс, сильно червоні щоки й великі, сиво-блакитні очі з рідонькими ледви помітними бровами. Довге руде волосся, сухе й гладке спадало на плечі як патики. Вуси що йно почали формувати ся в правдиві, мужеські вуси, а борода належала до того рода нездалих борід, які семинаристи називають чомусь »скоктанієм«: дуже рідонька з лисинками, її не можна погладити або чесати гребінем, хіба тільки розціпати... Цілий сей мізерний поріст був розміщений нерівномірно, корочками, зовсім так, неначеб отець Яков хотівши ухарактеризувати ся на священика, почав приліплювати бороду і йому перебили в половині роботи. Була на ній ряса барви слабої кави з цикорії, з великими латами на обох ліктях.

»Дивний чоловік... подумав Кунін споглядаючи на його поли обризгані болотом. — Йде перший раз до чужого дому і не може одягнутись«.

— Сідайте, панотче, — почав він вже більше свobodно ніж чемно, присуваючи до стола фотель.

— Сідайтеж, прошу!

Отець Яков кашлянув в кулак, присів незручно на крайчик фотеля й положив руки на коліна. Малого росту, вузкий в грудях, з червоним і упрітим лицем він так і відразу зробив на Куніну як найнеприємнійше вражіє. Перше Кунін не припускав, що в Росії є такі несолідні й нужденні з виду священники, а в позі отця Якова, в сім складаню рук на колінах і в сидженю на крайчику він добачував брак почуття власної гідности й навіть лизунство.

— Я панотче запросив вас в інтересі... — почав Кунін опираючись на плечі фотеля. На мене випав обов'язок помогти вам в однім вашім позиточнім намірі... Річ в тім, що я вернувши з Петербурга найшов у себе на столі лист від предводителя. Єгор Дмитрієвич проковує мені взяти мід мою кураторію парафіяльну школу, яка має бути у вас в Сінькові. Я, панотче дуже рад, з цілої душі... Навіть більше: я з одушевленєм приймаю сю пропозицію!

Кунін встав і почав ходити по кабінеті.

— Розумієть ся, що й Єгор Дмитрієвич і, мабуть і ви знаєте, що великими засобами я не розпоряджаю. Моя маєтність заставлена і я жию виключно тільки з своєї платні неперемінного члена. Значить отже, що ви на велику поміч числити не можете, але що буде в моїх силах, я все зроблю... А коли панотче, маєте відкривати школу?

— Коли гроші будуть... — відповів отець Яков.

— А тепер ви розпоряджаєте якими фондами?

— Майже ніякими... Селяни рішили на зборах платити по трийцять копійок від кожної мужеської душі, алеж се тільки обіцянка! А на перше урядження треба щонайменше двіста рублів...

— М-так... На жаль, я тепер не маю такої суми... —

зітхнув Кунїн. — В подорожи я все видав і... задовжив ся навіть. Ну-ко, видумаємо щось спільними силами.

Кунїн почав голосно придумувати. Він виповідав свої погляди і слїдив лице Якова, шукаючи на нїм спочутя або згоди. Але се лице було нїме, нерухоме і нічого не виражало крім великої несміливости й несупокою. Дивлячись на нього можна було подумати, що Кунїн говорив про ткаї трудні річи, яких отець Яков не розумів, слухав тільки з делікатности й при тїм бояв ся, щоб йому не закинули нерозуміння їх.

»Хлопець видно, не знаймудрійших... — Надмірно несміливий і придуркуватий«.

Отець Яков оживив ся трохи й навіть й навіть усміхнув ся аж тоді, коли до кабінету увійшов льокай і вніс на таці дві склянки чаю і кошчок з обаріночками. Він взяв свою склянку і зараз таки почав пити.

— Чи не добре булоб написати до преосвященого? — роздумував далі голосно Кунїн. — Адже, по правді кажучи, не земство, не ми, а висші духовні власти поставили питанє про парафіяльні школи. Вониж повинні вказати й фонди. Менї здаєть ся, я читав, що на се була навіть виасегнувана ягась сума. Вам нічо не відомо?

Отець Яков так погрузив ся у свій чай, що не зараз відповів на се питанє. Він підніс на Кунїна свої сиво-блакитні очі, подумав і начеб пригадавши собі його питанє, заперечив рухом голови. На його негарному лиці розливав ся від уха до уха вираз вдоволення й найбуденнійшого, найпрозаїчнійшого апетиту. Він пив і розсмаковував кожний лик. Впивши все до останньої каплї він поставив свою склянку на стіл, опісля взяв знов сю склянку, оглянув її дно і знов поставив. Вираз вдоволення зник з лица... Далі Кунїн бачив як його гість взяв з кошика один обарінок, укусив кавальчик, опісля покрутив в руках і скоро сховав його до кишені.

»Ну, се вже зовсім не по-єрейськи! — подумав Кунїн, здвигаючи з несмаку плечима. — Що се таке, чи попівське лакїмство, чи штубацтво?«

Давши гостеві випити ще склянку чаю й провівши його до передпокою, Кунїн лїг на софу і віддався зовсім не-

приємному чуттю, збудженому в ній відвідинами отця Якова.

»Який дивний, дикий чоловік! — думав він. — Будний нехлюя, простак, дурний і, напевно піяк... Боже мій, і се священик, духовний отець! Се учитель народу! Представляю собі кілька повинно бути іронії в голосі діякона, що возглашає йому перед кожною службою: »Благослови владико!« Гарний владика! Владика, що не має ан ікраплі гідности, без виховання, що ховає обарінки до кишені як штубак... Фі! Господи, де архієрей мав очі коли висвячував сього чоловіка? За кого вони беруть нарід, коли дають йому таких учителів? Тут потрібню людей, які...«

І Кунін задумався над тим, які повинні бути російські священики...

»Як би так, наприклад, я був цоном... Освічений піп, а при тім такий, що любить свою роботу, може багато зробити... У мене давно би вже була школа. А проповідь? Коли піп щирий і береться з любов'ю до своєї праці, то які прегарні, повні жару проповіді може він говорити!«

Кунін припкнув очі й почав в гадці складати проповідь. Трошки пізніше, він сидів за столом і скоро записував.

Дам сьому рудому, нехай прочитає в церкві»... — думав він.

В найблизшу неділю рано Кунін їхав в Сіньково закінчити справу про школу і при тій нагоді познайомитися з церквою, котрої парохіянином він себе уважав. Неуважаючи на велике болото, ранок був чудовий. Сонце світило ясно і проликало своїми проміннями плати снігу, що біліли ще подекуди. Сніг на пращані з землею мінив ся як діаманти так, що не мож було дивитись, а довкола нього уже зеленіла молада озимина. Гайворони з позагом носились над землею. Летить гайворон, спускається над землею і заким стане твердо на ноги, кілька разів підскочить...

Деревляна церков під котру підїхав Кунін була стара й сива; колюмни коло притвора, мальовані колись на біло, тепер цілком обсипались і виглядали як два негарні дшплі. Образ над дверима виглядав наче одна темна пляма. Але се

убожество зворушило й розчулило Кунїна. Спустивши покір і очі він увійшов до церкви й станув коло дверей. Служба що йно розпочала ся. Старий, згорблений в дугу дяк читав глухим, невипразним тенором часи. Отець Яков, що правив без діякона, ходив по церкві і кадив. Колиб не покора, якою був перенятий Кунїн входячи в убогеньку церков, то на вид отця Якова він напевне усміхнув ся-б. На єрею малого росту була пімнята й довга-предовга риза з якоїсь витертої жовтої матерії. Долішний край ризи волочив ся по землі.

Церков була неповна. На перший погляд на парохіян Кунїна вразила одна обставина: він побачив тільки старих людей і дітей... А деж робучий вік? Деж молодіж і дорослі люди? Але постоявши трохи й придивившись пильнійше до старих обличій, Кунїн побачив, що він взяв молодих за старих. Зрештою сій малій оптичній злуді Кунїн не надавав особливого значіння.

В середині церков була така сама стара як з надвору. На іконостасі і на бурих стїнах не було ані одного місця, яко гоб час не закінтів і не подранав. Було багато вікон, але загальний кольорит здавав ся сивим, і тому в церкві був сумерк.

»Хто чистий на душі, тому тут добре молитись... — Думав Кунїн. — Як в Римі в церкві св. Петра вражає велич, так тут зворушує покора й простота«.

Але його набожний настрій розвів ся як дим, коли отець Яков увійшов у вівтар і почав службу. Задля своєї молодости, зіставши священиком просто з семинарської лавки, отець Яков не встиг ще присвоїти собі якогось певного способу правити. Читаючи, він наче вибирав на яким би голосі стати, чи на високім тенорі, чи на ріденькім баску; він кланяв ся неуміло, ходив скоро, царські врата зачиняв і відчиняв раптово. Старий дяк, очевидно хорий і глухий не дочував його возгласів, через що не обходилоь без маленьких непорозумінь. Не встиг ще отець Яков перечитати що треба, як дяк вже своє співає, або знов отець Яков давно вже скінчив а старий нахплює ухо до вівтаря, слухає й мовчить поки не потягнуть його за полу. Старий мав глухий. схоро-

заний голос, шепетлявий дихавичний з дрожю... На доповнене непристойности потягав з дяком маленький хлопчина, котрого голову ледви що видно було із за поручів крилоса. Хлопець співав високим пискливим дишкантом і наче старався не трафити в тон. Кунїн постояв трохи, послухав і зийшов курити. Він був вже розчарований і майже з неприємністю дивився на сиву церков.

Нарікають, на упадок релігійного чуття в народі... — зітхнув він. — Певно що так! Нехай ще більше понасилають таких попів!

Ще три рази опісля входив Кунїн до церкви й кождий раз його сильно тягнуло назад, на свіже повітря. Дочекавши кінця відправи він пішов до отця Якова. Дім священника нічим не відрізнявся від селянських хат, тільки солома на стрісі стояла рівніше, та на вікнах білілись фіранки. Отець Яков увів Кунїна до маленької ясної кімнатки, де була ліплена земля а стіни обліплені тоненькими тапетами; неважаючи на деякі поривання до роскоші, як на приклад фотографії в рамочках та годинник з ножицями причіпленими до вати, обстановка вражала бідністю. Дивлячись на меблі, можна було подумати, що отець Яков ходив по хатах і збирав їх частями: в однім місці дали йому круглий стіл на трох ногах, в другім — крісло з плечима сильно відігненими назад, в четвертім — крісло з простими плечима, але з запалим сидженем, а в пятім — з великої щедрости дали йому щось на подобу софи з плоскими плечима і з плетеним сидженем. Ся подоба була помальована на темно-червону барву і сильно заносила фарбою. Кунїн зразу хотів сісти на крісло, але подумав і сів на табурет.

— Се ви перший раз в нашім храмі? — спитав отець Яков вишаючи свій капелюх на великім, незугарнім цвяху.

— Так, перший раз. Ось що панотче... Перше заким приступимо до річи, почаствуйте мене чаєм, а то душа у мене геть висохла.

Отець Яков почав моргати очима й пішов за перегородку. Стало чути шепотанє...

»Мабуть з попадею... — подумав Кунін. — цікаво було побачити, яку сей рудий має попадю»...

Невдовзі вийшов отець Яков із за перегородки червоний, зіпрітий і силуючись усміхнутися сів напротив Куніна на краю софи.

Зараз наставлять самовар, — сказав він не дивлячись на свого гостя.

»Боже мій, вони ще самовара не наставляли! — злякавшись подумав Кунін. — Будь ласкав тепер чекати!»

— Я привіз вам буліон яке я написав до архиєрея. Перчитаю після чаю... Може ви будете мати щось додати...
— Добре.

Настала мовчанка. Отець Яков зиркнув з переляком на перегородку, поправив волосся й висікав ніс.

— Чудова погода... — сказав він.

— Так. Між иншим я прочитав вчора цікаву річ... Вольське земство рішило віддати всі свої школи духовенству. Се характеристичне. Кунін встав, перейшовся по глиняній підлозі й почав відповідати свої думки.

— Се нічого, — говорив він. — колиб тільки духовенство стояло на висоті свого покликання й розуміло ясно свої задачі. На моє нещастє я знаю таких священиків, які інтелігенцією й моральними прикметами не надають ся навіть на військових писарів, не то на священиків. Ви признаєте, що злий учитель принесе школі менше зла ніж злий священик.

Кунін поглянув на отця Якова. Той сидів згорюлений і про щось пильно думав і як здавало ся, не слухав гостя.

— Яша, ходи сюди! — обізвав ся жіночий голос із за перегородки.

Отець Яков здригнувся і пішов за перегородку. Знов почалось шептанє.

— Куніна взяла нудьга за чаєм.

»Ні, не дочекаюсь я тут чаю! — подумав він споглядаючи на годинник. — Та й видно, я тут не дуже пожаданий гість. Господар не ласкав промовити до мене слова, а лиш сидить і блимає очима».

Кунін взяв за капелюх, і коли отець Яков вернув ся, попросив ся з ним.

— Тільки марно ранок пропав! — сердив ся він дорогою. — Колода! Пень! Він так інтересуєть ся школою, як и торішнім снігом. Ні, не буде з тої муки хліба! Нічого я з ним спільного не зроблю! Колиб предводитель знав, який тут піп, то не старав ся-б чим боріше про школу. Треба вперед постарати доброго попа, а опісля вже думати про школу!

Тепер Кунін майже ненавидів отця Якова. Сей чоловік, його нужденна карикатурна фігура в довгій пімятій ризі, його бабське лице, манера відправляти, спосіб життя й штубацька несмілість ображали сей невеличкий останок релігійного чуття, що зістав ся ще в грудях Куніна й тихо тлів поруч з іншими п'яніми казками.

А холод і рівнодушність, з якими він приймив щире, горяче співчутє Куніна в своїй власній справі, було трудне до знесення його самолюбію...

Того дня вечером Кунін довго ходив по кімнатах і думав, опісля рішучо сів за стіл і написав лист до архиєрея. Попросивши грошей на школу і благословенія, він, між іншим, щиро, по синівськи виповів свою гадку про сінківського священика. »Він молодий, — написав він — за мало інтелігентний, здаєть ся, провадить нетверезе житє, і взагалі не відповідає тим вимогам, які російський нарід від віків ставить до своїх душпастирів«. — Написавши есї лист Кунін легко відітхнув і ляг спати з тим переконанєм, що зробив добрий вчинок.

В понеділок рано, коли він ще лежав в ліжку, його повідомлено про прибутє отця Якова. Йому не хотілось вставати, і він приказав сказати, що його нема дома. Ві второк він поїхав на з'їзд і вернувшись в суботу довідав ся від слуг, що за час його неприсутности отець Яков приходив що дня.

»Неначе дуже засмакували йому мої обарінки!« — подумав Кунін.

В неділю перед вечером прийшов отець Яков. Сим разом не тільки поли але й капелюх був обризганий болотом. Так як і за перших своїх відвідин він був червоний і зірні-

тий, сів, як і тоді на крайчику фотеля. Кунін рішив не зачинати бесіди про школу, не кидати бісера.

— Я вам, Павле Михайловичу, приніс спис научних приборів... — почав отець Яков.

— Спасибі.

Але по всім було помітно, що отець Яков не прийшов задля спису. Ціла його фігура виражала сильне заклопотання, але рівночасно на лиці була виражена рішучість, як у чоловіка, в котрого раптом просвітила ідея. Він поривався сказати щось важне, конче потрібне, й силувався тепер побороти свою несвідомість.

»Чому ж він мовчить? — сердився Кунін. — Розсівся тут? Яж не маю коли панькатись з ним!«

Аби хоч чим небудь покрити неміле вражіння викликання довгим мовчанем і скрити свою внутрішню боротьбу, священник почав на силу усміхатись і сей довгий вимучений усміх на зіпрітім і червонім лиці невідповідний до нерухомого погляду сиво-блакитних очей, примусив Куніна відвернутись. Йому стало гидко.

— Вибачайте, панотче, я мушу їхати... сказав він.

Отець Яков стрепенувся, як сонний чоловік, котрого ударили, і, не перестаючи усміхатись, почав збентежений загортати поли своєї рясни. При цілім обридженню до сього чоловіка, Куніну нараз зробилось жаль його і він хотів зм'якшити свою жорстокість.

— Прошу панотче на другий раз... — сказав він. — А на прощання я маю до вас просьбу... Колись то на мене найшло вітхнене, і я написав дві проповіді... Віддаю їх до вашого розпорядження... Коли придадуться, то прочитайте.

— Добре... — сказав отець Яков, накриваючи долонею проповіді Куніна, що лежали на столі. — Я візьму...

Постоявши трохи, помнявшись і все загортаючи рясну, він нараз перестав примушено усміхатись і рішучо підніс голову.

— Павле Михайловичу, — Почав він, очевидно стараючись говорити голосно й виразно.

— Що скажете?

— Я чув, що ви були ласкаві теє... відправити свого писаря і... шукаєте тепер нового...

— Так... А ви хочете поручити кого?

— Я бачите... я... Чи не моглиб ви дати се місце... мені?

— Та хіба ви покидаєте священство? — здивував ся Кунін.

— Ні, ні, — скоро промовив отець Яков, чомусь блідніючи й дріжучи на цілім тілі: — Най мене Господь боронить! Коли не маєте довіря, то не потрібне, не потрібно. Я се так як би попри инше... щоб свої дівіденди побільшити... Не потрібно, не турбуйтеся!

— Гм... дівіденди... Алеж я плачу писареві тільки дваїцять рублів на місяць!

— Господи, та я й десять взяв би! — прошептав отець Яков, оглядаючись. — І десять вистарчить! Ви... ви дивуетесь і всі дивують ся. Лакомий піц, захланний, куди він гроші діває? Я й сам се відчуваю, що лакомий... і караю себе, осуджую... людям в очи подивитись встидно... Вам, Павле Михайловичу, я совістно... беру правдивого Бога на свідка...

Отець Яков відітхнув і говорив далі:

— Дорогою я приготував вам цілу сповідь, але... все забув, не найду тепер слів. Я дістаю з парафії 150 рублів річно, і всі... дивують ся, куди я сі гроші діваю... Але я вам все по совісти розкажу... Сорок рублів річно я уплачую за брата Петра в духовній школі. Він там все дістає, але папір і пера я даю.

Ах, вірю, вірю! Ну, і пощо те все? — махаючи руками говорив Кунін, почувавши страшну тяжкість від тої щирости свого гостя і не знаючи куди дітись від його слезливих, блискучих очей.

— Дальше, я ще в консисторії за своє місце не все заплатив. За місце мені назначено заплатити 200 рублів, аби я по десять місячно виплачував. Осудіть же тепер, що липасть ся? А щеж крім того, я мушу видавати отцю Авраамію, бодай по три рублі місячно!

— Якому отцю Авраамію?

— Отцю Авраамію, що був переді мною священиком в Сінькові. Йому відібрано місце через його... слабість, а він же й тепер в Сінькові жиє! Куди йому дітись? Хто його буде годувати? Хоч він старий, алеж і йому треба кута й хліба й одежі! Яж не можу допустити, щоб він, священик, пішов милостині просити! Я мав би гріх як би що! Я! Він.. в сім винен, але се мій гріх, що я за нього не плачу.

Отець Яков зірвав ся з місця, і дивлячись неприємно в землю, почав ходити з кута в кут.

— Боже мій! Боже мій! — почав він муркотіти, то підносячи руки, то спускаючи. — Спаси нас господи і помилуй! І нащо було священе приймати, коли ти маловірний і сили не маєш? Кінця нема моїй розпуці! Спаси, Діво Пречиста!

— Узнokійтесь, панотче! — сказав Кунїн.

— Замучив мене голод, Павле Михайловичу! — говорив далі отець Яков. — вибачайте великодушно, але я вже сили не маю... Я знаю, що як би я попросив, покловив ся, то кожний поміг би, але... не можу! Не маю серця! Якже мені у селян просити? Ви тут служите й самі бачите... Чия рука піднесеть ся просити у жебрака? А просити у богатих, у поміщиків, не можу! Гордість! Стидно!

Отець Яков махнув рукою і почав нервово обома руками чіхати голову.

— Стидно! Боже, як стыдно! З гордості не хочу, аби люди мою біду бачили! Тоді як ви мене відвідали то чаю таки цілком не було, Павле Михайловичу, ані стебельця не було, алеж гордість не допустила признати ся вам! Я стыдався своєї одежі, ось тих латок... риз своїх стыдаюсь, голоду... А чи годить ся священику гордим бути?

Отець Яков станув посеред кабінету й наче не помічаючи присутности Кунїна, почав говорити сам з собою:

— Ну, припустім, що я знесу і голод і сором, але у мене ще, Господи, попадає! Яж її з доброго дому взяв! Вона білоручка й делікатна, привикла й до чаю і до білої булки і до гарного біля... Вона у батьків на фортеп'янах грала...

Ще молода, і дваїцяти літ не має... Хочеться їй і прибрись і забавитись і в гості поїхати... А вона у мене... гірше ніж яка кухарка, стидно їй на вулицю показати. Боже мій, Боже мій! Тільки й утіхи її, як що принесу з гостини яблочок або який обаріночок...

Отець Яков знов обома руками почав чіхати голову.

— І ось межі нами не любов а жаль. Не можу глянути на неї без жалю! І що се таке, Господи, робить ся на світі. Таке робить ся, що колиб в газетах написати, то люди не повірилиб... І коли всьому тому кінець буде?

— Перестаньте, панотче! — майже крикнув Кунін, лякаючись його тону. — Чому так понуро дивитесь на жите?

— Бибачайте великодушно, Павле Михайловичу... — промуркотів отець Яков, наче паний. — Вибачайте, все те пусте, і ви не звертайте уваги... А тільки я себе виную й буду винувати... Буду!

Отець Яков оглянув ся й зашептав:

— Якось я йду раненько з Сінькова до Лучкова; дилюсь, на березі стоїть якась жінка і щось нишпорить... Підходжу ближше й очам своїм не вірю... Страх! Сидить жінка доктора Івана Сергієвича і білє полоче... Жінка доктора, інститут скінчила! Отже, щоб люди не бачили встала раненько, аби за село з верству вийти... Непоборима гордість! Коли увиділа, що я коло неї й біду її побачив, ціла почервоніла... Я збентежив ся, налякав ся, підбіг до неї, хочу їй допомогти, а вона ховає від мене білє, боїть ся, щоб я не побачив її драних сорочок...

— Все те якось навіть неімовірно... — сказав Кунін, сідаючи й майже зі страхом дивлячись на бліде лице отця Якова.

— Справді, неімовірно! Ніколи, Павле Михайловичу, сього не було, аби жінки докторів на ріці білє прали! В ніяких краях сього нема! А я, як душпастир і отець духовний не повинен би допустити її до сього, але що я можу зробити? Що? Ще й сам у її чоловіка даром лічу ся! Ви справедливо були ласкаві виразитись, що все те неімовірно! Очам не вірить ся! Підчас служби Божої знаєте, погляну я

з вівтаря, та я побачу свою публіку, голодного Авраамія й понадю, Та як згадаю про докторову, як її руки посиніли від зимної води, то, повірите ви, забудуся й стою, як дурень, несприятливий, аж доки паламар не крикне... Страх!

Отець Яков знов почав ходити.

— Господи Ісусе! — почав він махати руками. — Святі угодники! І правити навіть не можу... Ви ось про школу мені говорите, а я, наче бовван, нічого не розумію й тільки про їду думаю... Навіть перед престолом... Зрештою... щож се я? — схопився отець Яков. — Вам їхати треба. Вибачайте, я се тільки так... Простіть...

Кунїн мовчки стиснув руку отця Якова, провів його до передпокою і, вернувшись до свого кабінету, став коло вікна. Він бачив як отець Яків вийшов з дому, натиснувши на голову свій рудий капелюх з широкими крисами й поволив, похнювши голову, наче стидаючись своєї щирости, піти дорогою.

»А його коня не видно«, — подумав Кунїн.

Подумати, що священник усі ті дні ходив до нього пішки, — Кунїн боявся; до Сінькова було сім-вісім верст, а на дорозі було бездонне болото. Опісля Кунїн бачив, як візник Андрій і хлопець Парамон скачучи через калюжі й обризгуючи отця Якова болотом, підбігли до нього просячи благословення. Отець Яков зняв капелюх і повагом благословив Андрія, опісля благословив і погладив по голові хлопця.

Кунїн провів рукою по очах, і йому видалось, що рука його від сього стала мокра. Він відійшов від вікна й мутними очима провів по кімнаті, в котрій йому ще прочувався неспокійний, придушений голос... Він поглянув на стіл... На щасте отець Яков забув в поспіху взяти з собою його проповіді... Кунїн скочив до них, подер їх на дрібні кавалки і з обридженням шпурнув під стіл.

— І я не знав! — вистогнав він падаючи на софу. — Я, що вже більше як рік тут неперемінним членом, почесним мировим судією, членом шкільної ради! Сліпа лялька, туманець! Чим скорше на поміч їм! На поміч!

Він до умучення крутив ся, стискав голову й напружував гадки.

Дістану 20-го платню 200 рублів... Під якимсь позором упхаю і йому і докторовій... Його запрошу молебен відправити і для доктора фізично заслабну... Таким способом не ображу їх гордості. І Авраамію поможу...

Він розрахував на пальцях свої гроші й бояв ся признатись собі, що тих двіста рублів ледви стане йому, аби заплатити управителеви, слугам, тому мужикови, що привозить мясо... По неволи прийшло ся згадати сю недалеку минувшину, коли нерозважно тратило ся батьківське добро, коли двайцятьлітнім молодиком він давав в дарунку »дамам« додорогі вахлярі, платив фіякрови Кузьмі по десять рублів на день, давав з пустоти акторкам подарунки. Ой як би то тепер здали ся всі тоті розкидані рублі, трирублівки, десятки!

»Отець Авраамій проїдає місячно тільки три рублі, думав Кунін. За рубля може собі попада сорочку справити, а докторова наймити прачку. Але я все таки поможу, напевне поможу!«

Тут нараз Кунін згадав про донос, що написав архисрею, і його цілого скорчило, як від раптового холоду. Сей спогад наповнив цілу його душу чутєм прикрого стиду перед самим собою й перед невидимою правдою...

Так почав ся й закінчив ся щирий порив до корисної діяльності чоловіка з добрими намірами, але надто ситого й плиткого.

З російського перевела

Маруся Грушевська.

ЗАКЛЯТА ЯМА!

Після народного переказу подав

І в а н Б о р д е й н и й.

На східно-північній частині села Молодієво (Молодія) на Буковині, підносить ся великий горб, котрого східне убоче стрімко паде в діл. Півкругом обнімає тут сей горб разом із своїм протилежним сусідом досить глибоку кітловину, яку нарід називає "Окопом".

Західну границю села творить невеличкий потік Дереглуй. Він пливе наче той зарозумілий молодець, котрий не бачив ще сильнішого противника. Аж тут показує ся ворог. Ще кілька хвиль, вони вже близько. Дереглуй і окіпський горб стоять на против себе. Грізно зморщивши своє молоде чоло, з диким ревом кинув ся юнак на ворога. Роздав ся оглушуючий лоскіт — кавал глини відлупав ся, та впав у долину. Вода заклекотіла, борець затрюмфував. В перший горбище затиснув губи.

"Чого молодика! Гадаєш, що посунеш старого козарлюгу з місця? Відай не знаєш ти козацької натури!"

І підставив свої сильні плечі. Дереглуй зібрав усі сили і гризнув собою, аж шум виступив на цілім тілі! Даремна мука! Не побідити мусі вола! Із лютю та клятьбою немічного хлопця звернув ся потік да заходу. Скорим кроком помчав він попри стопу впертого велита. Вступивши ся ворогови, зістав парубчак заздрісним і мстивим. Вічно стараєть ся він оскорбити старого упряmnика, вриваючи ся в його нутро, лупаючи береги, нищучи поля та дерева, котрі творять найбільшу окрасу сего прастарого діда. Обійшовши горба, заглядає потік до Окопу, та хутко перечисливши тамошних кільканайцять хат, неначе бояв ся погоні, втікає в околицю Остриці, щоби там злити ся з могучим батьком Прутом.

З боротьби сих двох противників виходить деяка користь. Показуєть ся, що окіпський Горб пишав ся колись не-

абиякими мешканцями. На рілі і сіножатах знаходить ся багато цегли, з берега вилупуєть ся много грубих, слабо палених, сивих черепів із стародавних горшків. Викочують ся давні чужі монети. Но коли би Дереглуй не був таким непривітним і скупим, він би обдарував шукаючого неодним старим мідяком а може і — злотаком. Хто знає, чи не лежить десь в тім горбі котел повний червенців. Може — а може й ні!

На облупаній часті горба показала ся печера, котра провадить скісно в долину. Неодна граюча ся овечка впала в сю печеру і не вернула ся більше. Се здивувало людей.

“Що се за яма? Відки вона ? Хто її викопав? — питали цікаві, своєї приятельки фантазії. А ся собі нічого, лише сти-скає плечима.

“Ти мусиш знати, мусиш мені сказати!” — зажадав один завзятійчи козацький потомок.

“Псс —, не кричи! Я тобі скажу!” І піднявши його високо на своїх крилах, положивши на мягку хмарку, наче на перину, та колишучи ся разом в небеснім просторі, розповідала фантазія:

“В тих часах, коли на місці теперішного села ні кури не піяли, ні пси не гавкали, а там, де твоя хата, вовчиці з вовчєнятами грали ся, коли лучі сонця з трудністю перекрадали ся через густе, зелене листє дерев, щоб поцілувати молоду, плодовиту землю, тоді жив на сім горбі в своїм замку дуже скупий богатир. Кілько оком засягнув, все було його: ліси, ріля і сіножати. Коний, коров, волів і овець мав без ліку. Тисячі корців пшениці, жита, кукурудзів і т. д. перетримував у гамбарах. У великій зелізній скрині, в пивниці лежали червінці, котрим не знав рахуби. Жінок ненавидів, тому не женив ся. Навіть на службу не приймав женщин а лиш мужчин. Ніколи не подарував нікому ні найменшої дрібниці. Жебраки не приходили до його двора, бо знали, що шкода їх труду.

Так жив сей скупендряга з дня на день, не зазнаючи в житю ніякої переміни ані жадної иньшої приємности, крім втіхи над червінцями. Постарівши ся, посумнійшав і став ще суворійшим. Ніколи він не виявляв людям своїх задушевлених бажань ні терпінь, але тепер, коли ворушила ся в его серцю їдо-

вита змив, що грозило розгромити його душу, рішився, запитати о пораду у свого найвірнійшого слугу.

“Тимофію!” — заговорив пан, як в кімнаті лиш вони два знаходилися. — “Ти мені вірно служив десять років. За той час я переконався, що ти чоловік чесний, працьовитий і розумний. Тому можу і я тобі з дечим звірити ся”.

“Що-ж я зможу допомогти панови?”

“Вислухай а побачиш! Знаєш, що у мене є великий маєток.”

“Знаю! Слава Богу, що є!”

“Бачиш, що я вже постарівся... І не раз вже я дякував Богови, що не маю ні жінки ні дітей, котрі могли би мій маєток, мої любі чернівці прогайнувати. Жінки і діти то розбійники, нікчемні марнотравці, котрі не шанували би моєї кєрвавиці! Коли я лиш подумаю, що мій маєток міг би дістатися в чужі руки, зараз запановує мною неописане обуренє. І тоді я в силі такого злочинця лупити живцем. Я би йому живому очи випікав, відрубував би губи, ніс, пальці, руки і т. д. Величаю тебе Господи за те, що не дав мені жінки! Так! Тепер слухай! Як умру, то всі мої чєврвінці покладеш коло мене в гріб!”

“Боже сьвятий!” — скрикнув Тимофій.

“Що тебе вразило? — Всі! розумієш? Бо як буде мені бракувати оден червоний, то я в ночі подушу вас що до одного! запам'ятай собі се!”

“Матінко сьвята, змилуйся! Запанятаю, запам'ятаю, паноньку!”

“Але в мене є ще багато иньшого маєтку: земля і худоба. Купців нема. І се не дає мені спокою. Скажи мені, вірний слуго, що маю робити з тим майном?”

“Коли би вельможний пан хотіли мене вислухати, я гадаю, що моя рада була би добра”.

“Ну, ну скоро! Яка рада?”

“Ясновельможний пан не можуть з собою взяти ліси і поля.”

“Я знаю, говори до річи!”

“Я думаю, що ясновельможний пан зробили би дуже ве-

лике діло, як би — подарували свій нерухомий маєток бідним людям“.

Сі слова громом вдарили в скупаря. Він сильно поблід, а потому почервонів, скочив з крісла, затиснув кулаки і закричав, як божевільний:

“Зраднику, падлюко! Так ти мені говориш? Мій маєток — дарувати? Дарувати? Кому? Лінюхам, нездарам, нікчемникам таким, як ти? Марш з моєї двору! Забирай ся за всі пороги, аби я сліду твого не видів!

“Прошу ясновельможного пана! Милости!”

“Забирай ся, гадино їдовита, бо голову тобі розторощу!”

Тимофій знав тверде серце скупаря, вклонив ся і вийшов. Переночував десь у лісі а потому прийшов у двір, ще раз просити пана о прийняте на службу. Стрінув його на подвір'ю.

“Ти чого тут шукаєш? Хочеш обікрасти мене? Злодію!” — гримнув богатир.

Селянин впав на коліна, склав руки, як до молитви і почав:

“Ясновельможний добродію! Змилуйте ся! Я бідний сирота. Ку да я—”.

“Заткай хавку! Тебе приймати? Зрадника? Забирай ся мені з очий, бо застрілю, як собаку!”

Сього вже було за багато. Тимофія взяла лють. Він скочив на ноги, випрямив ся, остро подивив ся скупареві в очі і промовив рішучо:

“Пане! Ти мене відогнав, як непотрібну стару собаку. Погана звірюко! Твоє серце — кавалок твердої, студеної скали, а твоя душа — дурне, золоте теля! В тебе оден марний червоний більше значить, як сотка тяжко бідуючих людей. Людоїде! Я йду, але ти мене попам'ятаєш! Знай, що ми ще побачимо ся!”

По сих словах скорим кроком попрямував до ліса.

Скупара так здувавав сей наглий, острій виступ його бувшого покірного слуги, що не сказав на сю лайку ані слова. Німо постояв кілька хвиль, потому гордо підняв голову і взяв ся до свого діла.

Минуло кілька тижнів. Літна пора вже перейшла. Наступила осінь.

Досьвіток. На східній частині небосклону заясніло перед приходом бога-світа. Земля неначе хоче вбирати ся в золотисту одіж, але не має повної відваги, когось ще очікує. Ліс покритий найрізноманітнішими барвами. Жовте, кукурудзяне, вишневе, червоне зелене листя в суміш творить всілякі комбінації і фігури: Ось там на узбіччю стоїть величезний чоловік з довжезним колом в руці, а там маленький коник стрибає на дубовий корч, там над яром летить велетенська ластівка просто до неба, а от в кутику під берегом рогатий чортик ігралями дразнить розюшеного медведя. В сій фантастичній звіринці давалось чути глухе ковтане ковтача, проразливе скреготане сороки та веселе цвірінькане синички. А потік сотав ся поміж дерева, як грубезна гадюка.

Аж тут викотив ся батько світа. Ціла природа звеселіла. Привиди зникли. Завмираючі листки з вдячністю поглянули на цілюче сонце і жалісно зашепотіли: “Відай вже в останнє ти нас голубиш, о ангеле небесний!” Заграла риба в воді, заблищали діамантом водяні краплі, збили крильцями пташки, забреніли мушки, втішили ся дикі звірі і все заспівало одним могучим хором: “Радуй ся жерело світла, краси, любови! Во віки тобі слава!”

Сонце заглянуло у вікно скупаря. Він прокинувся. Змучений був. Цілу ніч не спав. Перевертав собою на всі боки, не міг заснути. А все той маєток не дав йому спокою. Хутко одяг ся і вийшов на двір.

“Дмитре! Заклич Петра і до стебелця заберіть соломі і лабуз, що знаходять ся меж стиртами а хатою! Се місце має бути цілком чисте! Розумів? Хутко!”

Слуга побіг.

“Пан дуже страшний виглядає. Мені аж лячно від него” — говорив Дмитро до Петра, йдучи на місце чищення подвіря.

“Ет, безбожник!” — відворкнув сей. За хвилику знов надійшов пан.

“Ще не скінчили? Лінюхи! Їсти не дам, як собакам. Я вас вирихтую!” Парубки мало не вривали ся під тягарем соломи.

“Вже, прошу пана!”

“Ти позбирай отті стебла соломи, а ти принеси мені з ха-

ти сїрники! Але на одній нозї!” Слуга принїс. Скупар повільним кроком приступив до крайної стирти збіжа, шаркнув сїрником і підпалив її.

“Господоньку сьвятий! Сила небесна! Паноньку! Що робите? — скрикнули слуги.

“Що тобі до того? Мовчи, ані пари з уст!” — grimнув пан.

Огонь з початку бликав несмїливо, пожираючи лише по кілька стебелинок, але його сила хутко росла. Вже занялась ціла стїна стирти, вже і крївля, от вже обхопив палкий ворог всі чотири стїні. Тепер він пан — о, грізний він пан! Скупар пішов до кожної стирти і кожду підпалив з окрема. Потому став на боці, та з усмїшкою божевільного глядїв як огонь пожерав хлїб. Високо підоймались стовпи диму, на милї виднів ся червоний язик на теперішнім окіпскім Горбі. Огонь горів і горів. Скупар обернув ся і побачив всю челядь за собою. З блїдими лицами стояли вони мовчки, та стискали лише плечима.

“Що витріщив пультки оден з другим?” — бовтнув пан. — “Дурні ви! Гадаєте, що вам лишу? Отак згорить і лїс, так і голови ваші погорять!”

Зайшов до хати. Не найшов занятя. Вийшов до хорім, отворив двері в підлозі і злїз до пивниці. Засьвітїв сьвітло. Розімкнув залїзну скриню. Подивив ся в середину і впав на колїна. Довго дивив ся на червїнці. Очи його заіскрились, лице зарумянилось, кров у жилах заграла. Він скочив на ноги. Як несамовитий, зачав скоро ходити по пивниці, радїючи, та все говорячи:

“Червїнці мої! Мої любі червїнці!” Потому нагло вхопив гарнець, взяв великий металевий цебер і почав міряти гроші, пересипаючи їх з каси до цебра. Довго бавив ся коло них. Вже сонце зайшло а він все міряє і тїшить ся ними.

Слуги позаходили до кімнати, дивували ся смїяли ся із старого скупендряги. Нараз вдарив огонь у вікна. Вони поскоплювали ся, повибігали на двір. Дім був цілий в огни. Чи іскра залетїла від стиртів, чи може хтось чужий кинув грани на хату, досить того, вона так сильно заняла ся, що слуги втра-

тили надію на ратунок. Сидячи в кімнаті, вони чули тріскане горючих предметів, але думали, що воно походить від стирт. А знов не дуже вони й жалували суворого пана і не інтересувалися його майном.

“Що тепер робити?” — почувлись голоси. — “Шукати пана! Де він? Пане! Огонь, горимо, огонь! Пане, де ви? Огонь, ратуйте, ратуйте! Гвалт, люди, ратуйте!” “Пан відай у пивниці! — крикнув оден і розігнав, ся туди.

“Стій!” — роздав ся строгий і приказуючий голос. Всі звернули ся в той бік. За угла показав ся Тимофій з кількома товаришами. Всі узброєні.

“Опришки!” — вирвалось комусь з рота.

“Стій, бо застрілю!” — загремів Тимофій і звернув дуло пістолі до голови того, котрий справив ся йти до пивниці. “Я піду до нього з моїми людьми!”

Тимофій і два товариші зайшли до хорім, щоб злізти до пивниці. Решта опришків лишило ся на дворі. Зійшовши сходами перед пивничні двері, розбишаки там нагло стали. Якись дивнозвучні слова, повні звірської дикости, нагнали їм нерішучости. Тепер чути цілком виразно: “Горе тому, котрий вас порушає! Всі пекольні муки, вся гадюча їдь, всі чортівські видумки впадуть на його голову! Анцихристе, ти чортівський отамане, батьку пекла, причино всякого пекольного і земного лиха Анцихристе! Заклинаю тебе самою пекольною смолою і завзиваю: Зараз з’яви ся тут зі всім твоїм чортівським насінням і возьми отсі мої дорогі червінці в свою опіку! Твої чортівські лаби нехай стережуть їх, твій пекольний віддих нехай обкурить їх! Твоя гаспидська, кланцата хавка най зломить карк тому, кому забажаєть ся моїх грошей! Проклятий най буде він! Пекольным огнем най буде печений, хто положить руку на них! Проклятий, проклятий! Чортами мучений! На віки проклятий!”

Страшно звучали ті слова! Неописаний переляк огорнув опришків! Наче пекольною силою викинені, опинились вони на дворі.

Стеля хати затріщала, із стукотом впала на підлогу та прикрила вихід з пивниці. Горючі бальки, кавалки даха, валя-

чі ся стіни попадали на купу. З красного двору зробило ся велике згарище.

“Се місце нечисте! Гасити не вільно! Хто кине головню, душу свою запродасть чортові!” — розказував Тимофій.

Оттак, задушив ся скупар коло своїх червінців...

Пішла розгодовка, що багатир вмер а маєтку нікому не записав. Зі всіх околиць приходили люди і оселяли ся тут. Ліс корчували, землю орали. І зробило ся нове, молоде село, котре назвали Молодієво або Молодія.

Про скупаря майже забули. Ніхто не думав о нїм. Хиба діди та баби — хрестячи ся — розказували малим внукам о тій страшній події. Де був двір, лишили ся лиш малі кавалки цегли. Аж стало ся, що частина горба осунула ся. І показав ся вхід до пивниці.

Одному чоловікови впала вівця в ту печеру. Господар собі подумав: Влізу, та витягну її. Його перестерігали, але він сьміяв ся з тої байки. Засьвітив свічку і спустив ся в печеру. За кілька минут дуже зашуміло і загуркотіло в горбі. Нараз вилетіло тіло з ями, підлетіло до гори, а потому з лоскотом впало на землю. Люди перестрашили ся, приступили до того чоловіка, він мертвий.

Від тоді ніхто не важить ся лізти до печери, хоть богато звірят там вже пропало.

ЧИТАЙТЕ

найбільшу і найпопулярнішу руську часопись в Канаді, засновану 12 років тому назад і найбільше розповсюднену від океану до океану

„Канадийский Фармер“

Читачі знайдуть в ній всі найважливіші канадійські і загальні новини і багато різних цікавих артикулів.

Оголошення в Канадійскім Фармері суть найліпшим посередником між купцями а Українцями в Канаді.

В „Канадійскім Фармері“ найдете інтересні поучаючі статі, гарні оповідання, дописи з різних околиць, новини зі світа, вісти з старого краю, як також дещо смішного.

Кожний письменний Українець повинен заprenумерувати собі „КАНАДИЙСКИЙ ФАРМЕР“

„КАНАДИЙСКИЙ ФАРМЕР“ виходить що тижня і коштує: в Канаді річно \$1.50, до старого краю і Спол. Держав річно \$2.00.

Гроші висилати через „money order“, „postal note“ або в реєстрованім листі на адресу:

„CANADIAN FARMER“

BOX 3656.

WINNIPEG, - - MAN.